

SZAKDOLGOZAT

TÓTH ROXÁNA
Óvodapedagógus szak

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Óvodapedagógus szak

A VÁLÁS ÓVODÁS GYERMEKRE GYAKOROLT
HATÁSAI

Belső konzulens: Dr. Fináncz Judit
Egyetemi docens

Készítette: **Tóth Roxána**
CHAZR
levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet
Gyermeknevelési Tanszék

Kaposvár
2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	5
2. A társadalom alapvető alkotóeleme: a család.....	6
2.1. A társadalom legrégebb intézménye.....	6
2.2. A család fogalmának meghatározása.....	6
2.3. A család funkciói.....	7
2.4. A család mint rendszer.....	9
2.5. A család típusai.....	11
3. A család története.....	15
3.1. A család változása a történelemben.....	15
3.2. A házasság felbontásának alakulása a történelemben.....	18
3.3. A válás statisztikai adatai.....	20
4. A válás.....	23
4.1. A válás lehetséges okai.....	23
4.2. A válás lélektana.....	26
4.3. A válás folyamata.....	26
4.4. A válás jogi folyamata.....	27
4.5. A barátok, ismerősök és tágabb család reakciói a válásra.....	29
5. A válás és a gyermek.....	30
5.1. A szülők hogyan mondják el a gyermeknek/gyermekeknek, hogy el fognak válni?.....	30
5.2. A válás hatása a gyermekre.....	32
5.3. Mire van ilyenkor szüksége a gyermeknek?.....	33
6. Túl az első krízisen.....	33
6.1. A megváltozott család.....	33
6.2. Anya- gyermek kapcsolata.....	35
6.3. Egyedül nevelő apák.....	36
6.4. Az egyedül nevelő szülő támogatása.....	37
6.5. Az egyszülős család problémái.....	38
6.6. Az óvodapedagógusok és az egyszülős család.....	40
7. Empirikus vizsgálat.....	41
7.1. A vizsgálat módszertani ismertetése.....	41
7.2. Interjú eredményei.....	41
7.2.1. A kapcsolatok felbomlásának, a válások számának aránya.....	42
7.2.2. Nemi és életkori különbségek a válásnál és az egyszülős családban.....	43
7.2.3. A család és az óvoda együttműködése.....	44

7.2.4.	Láthatás és a gyermekfelügyelet, kettős nevelés	46
7.2.5.	Egyszülős család problémái	47
7.3.	Óvodás korú gyermekekkel készített családrajzok	48
7.3.1.	Családrajzok elemzése	48
7.3.2.	Két szülős családban élő gyermekek rajzai	49
7.3.3.	Egyszülős családban élő gyermekek rajzai	50
8.	Összegzés	54
9.	Irodalomjegyzék	55
10.	Melléletek	58
1)	számú melléklet: Interjúvázlat/ interjú kérdései	58
2)	számú melléklet: 1.rajz -5 éves kislány, aki kétszülős családban él	60
3)	számú melléklet: 2.rajz-7 éves kisfiú, aki kétszülős családban él	61
4)	számú melléklet: 3.rajz-7 éves kisfiú, aki egyszülős családban él	62
5)	számú melléklet: 4.rajz-6 éves kislány, aki egyszülős családban él	63
6)	számú melléklet: 5.rajz-5 éves kislány, aki egyszülős családban él	64
7)	számú melléklet: 6.rajz-5 éves kisfiú, aki egyszülős családban él	65
10.1.	Nyilatkozat	66
10.2.	Tartalmi kivonat	67

1. Bevezetés

Szakedolgozatom témája a válás hatása az óvodás gyermekekre. Témaválasztásom indoklása egyszerű, hiszen mindenképpen olyan témáról szerettem volna írni, ami közel áll a szívemhez, leköti az érdeklődésemet. Ezen felül azért is erre esett a választásom, mert szerintem a mai világban nagyon aktuális és mindennapi problémát tár fel. Találkozhatunk ezzel a problémával az intézményekben (bölcsődében, óvodában, iskolákban), baráti körünkben, családukbán, és még rengeteg más területen. Aktuális témának tartom a családi élet változásait, melyek a gyermek szocializációját nagymértékben befolyásolják. A pedagógusok egyre több gyermekkel találkoznak, akiknek a családi életükben efféle változások következtek be. Napjainkban egyre több a válás, ezáltal sok az egyszülős család, illetve mozaikcsaládok alakulhatnak ki. Találkozhatunk egynemű „szülőpárokkal”, de sajnos felmerülhet az az opció is, hogy nagyszülők nevelik a gyermekeket. Számtalan esettel találkoztam munkám során, melyek ezekre a családtípusokra jellemzőek. Én egy kisvárosi óvodában dolgozom, ahol az oda járó gyermekek negyede nevelésbe vett. Somogy megyében egyre több család határozza el, hogy nevelőszülők lesznek, és gyermekeket vállalnak. Az intézményben, ahol dolgozom, több gyermek él mozaikcsaládban vagy egyszülős családban. A csoportunkban is számos kisgyermek egyszülős családban nevelkedik. A gyermekek viselkedésében érezhetőek ezek a változások, melyeket mi pedagógusok a nevelésük során észreveszünk, érzékelünk. Az egyetem elvégzése után szeretnék felkészült óvodapedagógus lenni, melyhez úgy gondolom, hogy ismernem kell a hozzám járó gyermekek szociális hátterét, ezért fontos számomra e témának az ismerete, pedagógiai, szakirodalmi megközelítése. Sajnos a tapasztalatom az, hogy a fent említett gondolatok a jövőre nézve még aktuálisabbak lesznek, mint most.

Szakedolgozatom célja, hogy elmélyedjek e témában, elsősorban végzős pedagógusként jártasságot szerezzek e területről. Továbbá szakedolgozatom céljaként, azt tűztem ki, hogy minél mélyebben megvizsgálhassam azt a kérdéskört, hogy a válás milyen hatással van a gyermekekre és, hogy az egyszülős családban élő gyermekek szocializációja különbözik-e azoktól a gyermekektől, akik kétszülős családban élnek, és ha különbözik, milyen mértékben érzékelhető ez az eltérés. Emellett azt is meg szeretném vizsgálni, hogy az óvoda, az óvodapedagógusok, és az őket segítő emberek (pedagógiai asszisztensek, dajkák) és a szakemberek hogyan tudják a gyermeket segíteni, támogatni ebben az „élethelyzetben”.

2. A társadalom alapvető alkotóeleme: a család

2.1. A társadalom legrégebbi intézménye

Az ember társas lény, akinek kapcsolatának, egyesülésének legáltalánosabb formája a csoport. Az emberi társadalomban különféle társadalmi intézmények vannak jelen. Ilyen társadalmi rendszerek: az oktatási rendszer, a gazdasági rendszer (vállalatok), politikai intézmények és a család, amely a legfontosabb és a legrégebbi intézmény. ¹ Ha az időben visszamennénk és kutatásokat/ vizsgálatokat végeznénk azzal kapcsolatban, hogy a család létezett-e már valamilyen formában, akkor azt az eredményt kapnánk, hogy a család egy ősi intézmény, amely ősidők óta létezik. ² A család a társadalom legkisebb, s egyszersmind a legfontosabb intézménye, közössége.

2.2. A család fogalmának meghatározása

A család az olyan szó, amely minden ember számára ismert. Mindenkinek először az apa, az anya, a gyermekek, a nagyszülők jutnak az eszébe. A család szó hallatán minden emberben egy belső kép jelenik meg, ami egy sajátos értelmezést ad a szónak. Ez lehet jó élmények összessége, amely jelenti a biztonságot, védettséget, gondoskodást, szeretetet, összetartozást, tradíciókat. De vannak olyanok is, akiknek rossz, kellemetlen élmények összességét jelenti. Mindenki más-hogy vélekedik a család szó hallatán vagy a család fogalmának meghatározásakor, de egy közös bennük, mégpedig az, hogy a család a társadalom elsődleges (primer) közege. Ez a közeg meghatározó lesz az egész életünk során, hiszen családban nővünk fel, és az egész életünk ebben a közegben zajlik. Rengeteg szakirodalom foglalkozik a család szó meghatározásával. Rendkívül nehéz ezt a fogalmat definiálni. Számos szakirodalmat tanulmányoztam át, illetve tanulmányaim során többször találkoztam ezzel a fogalommal. A család a történelem során, földrajzi helytől és kortól függetlenül sokféle formát megélt, ám soha nem szűnt meg az ezzel a fogalommal kapcsolatos érdeklődés, talán azért sem, mert az emberek életében meghatározó szerepet tölt be. Ám, hogy melyik definíciót válasszam, nem volt egyszerű dolog. Több meghatározást tanulmányoztam, de én Cseh-Szombathy László könyvében megfogalmazott definícióval tudtam azonosulni, amely a következő: „E könyvben azonban már szükségesnek tartotta, hogy a család meghatározásában az interakcióban álló személyeket, az interakció helyét és környezetét is figyelembe vegye: a családot olyan személyek alkotják, akiket házasságkötés, vérségi kapcsolat vagy örökbefogadás fog egybe; a családot alkotó személyek egy fedél alatt élnek és közös kultúrában, amely valamilyen nagyobb társadalmi egység kultúrájából származik, de

---

¹Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Bp.: Osiris Kiadó, 2006. p. 393. – 394.

² Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. BP.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 14.

minden családnál sajátos, megkülönböztető jellegű vonásokat tartalmaz.”³ A társadalom kiscsoportja a család, hiszen optimális esetben a családtagok biztonságot nyújtanak egymásnak, segítenek egymáson (segítséget adnak és kapnak), ezek összesége hozzájárul a szocializációhoz, és a személyiség fejlődéséhez is.⁴ Ezek mellett elsődleges szocializációs kiscsoport, amely csecsemőkortól hat a fejlődő egyénre. A gyermeknek kulcsfontosságú csoportja a család.⁵ A szakirodalmak tanulmányozása során bennem is körvonalazódott a család definíciója, amely a következő: A család személyek közössége, egy olyan elsődleges, intim közeg, ahol az emberek között szoros a kapcsolat. A család a szeretet és az élet közössége. Ezeken felül a legmeghatározóbb közeg, ahová egy kisgyermek beleszületik, az egész szocializációját végigkíséri. Ebben a szocializációs kis közegben alakultak ki az emberek személyiségjegyei, identitásuk, önmagukhoz és a világhoz való viszonyaik.

2.3. A család funkciói

A család számos funkciót tölt be a társadalomban, ezek egy része nyilvánvaló, de vannak olyanok is, melyek felfedezetlenek, és részletes magyarázatra szorulnak. Ezek a funkciók folyamatos változásokon mennek keresztül olyan módon, hogy valamely hanyatlik, míg a másik fokozódik. A család funkciója változik és átalakul a világ változása miatt. Andorka Rudolf öt funkciót különít el egymástól: termelési, fogyasztási, reprodukciós, a felnőttek pszichés védelme és a gyermekek szocializációja.⁶ Andorka Rudolfhoz hasonlóan Kozma Tamás is hasonlóképpen gondolkodott a családok funkciójáról. Ő három csoportot sorolt fel. Elsőként a biológiai funkciókat, ezen belül is a reprodukciós funkciót tartja a legfontosabbnak. Ennek a célja a társadalom megőrzése, a hagyomány és tradíció továbbvitele, a társadalom fejlődése. Nagyon fontos ennél a nemi szerepek továbbvitele. Az utódnemzés, az utód felnevelése jelentős szerepet tölt be a család életében, hiszen a fajfenntartás egyik elengedhetetlen része. Ez nemcsak az egyéneknek fontos, hanem a társadalomnak is, hiszen azt a születendő, új nemzedék fogja fenntartani.⁷

A második csoport a család gazdasági szerepe. A család maga egy gazdasági egység. Ennél a funkcionál lehet fogyasztási és anyagi szükségletek kielégítése is. Működhet termelési és szolgáltatási egységként is. Napjainkban a fogyasztói szerep az elsődleges, a 21. században már

---

³ Cseh-Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Bp.: Gondolat, 1979. p. 13.

⁴ Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Bp.: Orsis Kiadó, 2006. p. 394.

⁵ Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 15.

⁶ Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Orsis Kiadó, 2006. p. 399.

⁷ Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. p. 128.

nagyon kevés család termeli meg saját magának azt, amit elfogyasztanak, inkább megvásárolnak minden fogyasztási cikket. Korábban a családon belül történt a termelés.⁸ Napjainkban a megélhetés a kereső családtagok jövedelmétől függ. A modern családokban a megélhetést már nem minden esetben a közös kasszába befolyt pénz biztosítja. Azért gondolom ezt így, mert nagyon sok helyen a két felnőtt külön kasszán van, például az apa fizeti a bevásárlást, az anya a számlákat. Régebben az apa volt a családfenntartó, szerintem ez is már változott az évek során. Ma már a nők nem minden esetben csak eltartottak, hanem nagyon sok esetben ők is eltartók.⁹ Az anyagi helyzetet meghatározza a családtagok száma és a jövedelem. A mai társadalomban új gazdasági szerepkörök alakultak ki, mert a család elvesztette a hagyományos gazdasági funkcióját.¹⁰

A harmadik csoporthoz a társadalmi funkciókat sorolja Kozma Tamás.¹¹ A legfontosabbnak a szocializációt tartja.¹² A gyermeknek kulcsfontosságú szociális csoportja a család. A gyermek beleszületik a családba, ez lesz az elsődleges szocializációs színtere. A szocializáció végigkíséri az életünket. A családban magatartás- és szerepmintákat tudnak elsajátítani, társadalmi normákat tanul meg a gyermek. A család szerepe meghatározó az egyed önálló személyiségének alakításában, az értékek meghatározásában, itt épül és fejlődik a gyermek személyisége. Itt tapasztalja meg a gyermek a szeretetet, a gondoskodást, a biztonságot és az elfogadást. Társadalmi kapcsolatok rendszerét tanulja meg. Itt sajátít el olyan ismereteket, készségeket, képességeket, amelyek birtokában hasznos tagja lesz a társadalomnak.¹³

A betegek ellátása, az öregekről való gondoskodás funkciója a családnak elengedhetetlen szerepe. A család és a hozzátartozók biztosítják a beteg gyermekek és felnőttek, idősek fizikai, mentális és érzelmi gondozását. A család egyik leglényegesebb része, akár elengedhetetlen szerepe az a szükségletek kielégítése bármelyik életszakaszban. Egy beteg hozzátartozó általában krízist jelent. A rászoruló családtag gondozása, ellátása a megszokott mindennapi életet megnehezíti, fel is kavarja, hiszen megváltozik az ember mindennapi rutinja és életvitele. Megoldást akár gyorsabban, akár lassabban találnak erre a helyzetre. Családi keretekben meddig folyhat a betegek ellátása, gondozása? Azt gondolom erről, hogy ez bizonyos szintig egészséges a

---

⁸ Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. p. 128.

⁹ Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. p. 128.

¹⁰ Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. p. 128.

¹¹ Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. p. 128.

¹² Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. p. 128.

¹³ Habcsek László: A család alakulása, a családformák történelmi változásai. In: Balogh Margit, Bekény István, Dányi Dezső, Élesztős László, Hernádi László Mihály, Oros Iván, Tiner Tibor (szerk.). Magyarország a XX. században. II. kötet. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. p: 204-210. Letöltés dátuma: 2023. 03. 08. Forrás: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/192.html>

családnak, illetve meg tudja oldani a betegek, rokkantak ellátását, gondozását. Van egy bizonyos szint, ami után érdemes intézményes ellátást igényelni. Ilyen lehet például idősek otthona, vagy a kórházi ellátás.¹⁴

A család egy másik funkciója a rekreációs, regenerálódást elő segítő funkció. Én ide sorolnám a kulturális légkört és a szabadidő eltöltésének a fontosságát. A kulturális légkört a család sugározza, melynek értékrendjét az anyagi javak határozzák meg. Ez függ a család mindennapi, illetve állandó jellegű kiadásától, tehát az anyagi helyzetétől. Mit engedhetnek meg maguknak és milyen mértékben. A 21. században egyre több helyen hanyatlik ez a funkció, ennek hiánya miatt az értékközvetítő szerep gyakran nem működhet.¹⁵

2.4. A család mint rendszer

A családot egységnek és rendszernek is nevezhetjük. Egység, hiszen jól felismerhető, egyedi sajátosságai, meghatározott működésmódjai és szabályai vannak. A család közösségi rendszer is, továbbá egy nyílt és dinamikus rendszer, amely folyamatosan változik, ami jelenthet folyamatos bizonytalanságot is, de a stabilitás és a biztonságérzet nyújtása miatt nem ezt jelenti. Akár külső, akár belső hatások is létrehozhatják a változásokat. A család több fejlődési szakaszon megy keresztül, melyben más és más funkciók kerülnek előtérbe. Egymás utáni, minőségi változások következnek be a család életében (beleértve minden családtagot), melyben a családra, mint rendszerre egyszerre hatnak. Egy kisgyermek is tudja a szülei viselkedését befolyásolni, formálni. Emiatt a család nem egyirányú hatásrendszer. Az előző esetben a kisgyermek érzelmeit sajátos módon kommunikálja a szülei és a környezete felé (például: sírással). A gyermek reagál a környezetére és nagy hatással is van rá.¹⁶ Minden család jó, kevésbé jó, vagy rossz belső működésű rendszerrel működik. De mi az, amitől ez a rendszer jól működik? Befolyásolja a család nagysága, szerkezete, a tagok szerepe, családtagok viselkedése és viszonya. A családtagoknak megvan a szerepük, feladatuk és jellegzetes viselkedésmódjuk. Együtt alakítják ki a szokásokat és a szabályokat.

---

¹⁴ Habcsek László: A család alakulása, a családformák történelmi változásai. In: Balogh Margit, Bekény István, Dányi Dezső, Élesztős László, Hernádi László Mihály, Oros Iván, Tiner Tibor (szerk.) .Magyarország a XX. században. II. kötet. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. p: 204-210. Letöltés dátuma: 2023. 03. 08. Forrás: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/192.html>

¹⁵ Szabó Mihályné: A család szerepe, jelentősége, funkciói, kapcsolatfelvétel, a család megismerésének módszerei, technikái. Letöltés dátuma: 2023. 03. 08., https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemenei_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1853_007_101015.pdf

¹⁶ Bodonyi Edit- Hegedűs Judit: Egyszülős család vagy családtörödék. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vízely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p. 13.-14. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

A családi kapcsolatok elsődleges és fontos alapja az interakció, legfontosabb eszköze a kommunikáció, ami fontos, hogy nyílt legyen mindenki számára. A családban megszokott és elfogadott dolog az őszinteség. A családtagok általában toleránsak a többiek gondolatai és érzései iránt. A családot továbbá jellemzi a cirkularitás (körkörösség). A családtagok kölcsönös kapcsolatban állnak egymással, emiatt erőteljesen hatnak egymásra. Nagyon fontos a kölcsönös bizalom, hiszen összetartoznak, kötődnek egymáshoz. Elsődleges feladat az érzelmi egyensúly biztosítása és a családban élők személyiségfejlesztése. A családtagok egymással kölcsönös függésben vannak. Ha bármelyikük életében változás történik, az kihat a többiekre is, és az egész rendszer működését befolyásolja. A rendszer hierarchikus felépítésű, a családon belül viszonyrendszerek vannak. A család alrendszerekből épül fel, amelyek működése meghatározza az egész létét. Ezek az alrendszerek nem képesek a többi nélkül működni. Legfontosabb alrendszerek a házasársi, a szülői, a nagyszülői és a gyermeki. A családtagok közti kapcsolat létrejötté függ attól, hogy ki között alakult ki. Lehet szülők között, szülő és gyermek között, gyermek és gyermek között, lehet intergenerációs kapcsolat is. A szülők közötti kapcsolat azért is különleges, hiszen vérszerinti kötődés nincs, de a család stabilitását az ő kettejük kapcsolata határozza meg. Problémát okozhatnak a konfliktusok, feszültségek, stressz, de egy jó stratégiával meg tudják oldani. A szülő és gyermek kapcsolat legerősebb eleme a szeretet. Itt az anya és az apa az egyik fél, a másik pedig a gyermek. Őket vér szerinti kapcsolat köti össze. A gyermek-gyermek közötti kapcsolat a testvérek közötti viszonyt jelenti általában. Ez a kapcsolat függ a gyermekek életkorától és nemétől is. Testvéri viszony lehet viharos, de lehet erős és pozitív is. Intergenerációs kapcsolat akkor jöhet létre, ha több generáció él együtt.

A család egy hierarchikus rendszer, tehát hatalmi viszonyok határozzák meg. A hatalmi viszonyok életkorból, fizikai erőből, nemből adódók lehetnek, vagy anyagi háttér határozza meg, hogy ki a családfenntartó, de lehet az egyén személyiségéből fakadó is. Régebben a férfi (apa) volt a család „feje”, a fenntartó. A mai, modern világban ez is megváltozott, hiszen lehetőségük van a nőknek (anyáknak) is betölteni ezt a szerepet. De nem minden esetben csak lehetőségük van, hiszen sok nő kényszerül ebbe a „pozícióba”, hogy ő tartsa el a családját, ő legyen a családfenntartó. Szakdolgozatom során többször érintettem ezt a témát, hiszen a 21. századra egyre több nő neveli egyedül a gyermekét más-más okból kifolyólag. Ebben az esetben az ő szerepük a család fenntartása.¹⁷ Így a család szerkezete és típusa is megváltozik, de a rendszer, az egység ugyanúgy megmarad.

---

¹⁷ Családszociológia Szövegyűjtemény - Bánlaky Pál: A család belső működése- A családon belüli belső kapcsolatok dinamikája. Debrecen, 2006. p. 38.-61. Forrás: <https://mek.oszk.hu/13000/13089/13089.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

2.5. A család típusai

A családok szerkezetében is történtek kisebb- nagyobb változások a századok során. A 21. században hat családtípust tudunk megkülönböztetni, de ezen belül minden család más és más. Ezt a hat családtípust szeretném bemutatni:

- Nagycsalád
- Többgenerációs család
- Nukleáris család
- Egyszülős család
- Mozaikcsalád
- Gyermektelen család

Nagycsalád

A nagycsaládnak, mint családtípusnak a vizsgálatában a ” Család, gyermek, társadalom” című szakirodalom volt segítségemre. A családtörténetben a nagycsalád a korábbi évszázadokban volt jellemző. Régebben patriarchális nagycsaládnak hívták. Ebben a családtípusban a közös őstől származó férfiak éltek a feleségeikkel és gyermekeikkel, unokáikkal együtt. A család feje mindig a legidősebb férfi volt, aki korlátlan hatalommal rendelkezett. Ez a családforma a politikai, gazdasági viszonyok, változások következtében a 20. századra megváltozott. A családok mérete csökkent, hiszen a generációk szétköltöztek, illetve a női szerep átalakult a családon belül. Mára már a többgenerációs és a nagycsalád között különbséget kell tennünk, hiszen nem azonos a két fogalom. Nagycsaládnak akkor nevezhetünk egy családot, ha a szülőpár kettőnél több gyermeket nevel. Ezt a családtípust kiterjesztett családnak is nevezik. Ebben a családformában rengeteg élménnyel tud a gyermek gazdagodni, sok képessége és készsége fejlődik ebben a családtípusban. Ilyen például az együttműködési képesség, tolerancia, empátia, illetve már az elsődleges szocializációs közegében találkozik először a gyermek a konfliktussal, amihez megoldást kell találni. Még rengeteg pozitívumot lehet felsorolni, hogy miért jó ez a családtípus, de arról sem szabad megfeledkezni, hogy vannak nehézségek is.¹⁸

Többgenerációs család

Akkor beszélünk többgenerációs családról, mikor kettőnél több generáció él együtt egy fedél alatt. Nagyszülők vagy nagyszülő él együtt gyermekével és családjával. Ez a családtípus mára már nem annyira jellemző, mint régebben. Ma elsősorban akkor beszélünk erről a családtípus-

---

¹⁸ Hegedüs Judit: Többgenerációs család és a nagycsalád. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedüs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.11. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023. 03. 08.

ról, mikor a szülőkkel együtt élnek a fiatal házások, illetve, ha az idős szülő költözik a gyermekehez és családjához. Mindkettő esettel, opcióval találkozhat az ember. Sajnos a mai világban a fiataloknak nagyon nehéz az életben való elindulás, boldogulás és a családalapítás. Sokan a legjobb megoldásnak azt gondolják és látják, hogy a szüleikkel éljenek egy háztartásban. A másik eset, mikor az idős szülő költözik a gyermekehez és családjához. Ebben az esetben az idős személy gondozása máshogy nem oldható meg, hiszen egyedül maradna a szülő. A több generációs családnak is vannak pozitívumai és negatívumai is. Sok esetben nagy segítséget jelentenek a nagyszülők. Főleg akkor, ha a szülők sokat dolgoznak, és a gyermek kicsi még és esetleg beteges. De sajnos van hátránya is, hiszen számtalan konfliktus születhet. Ennek oka lehet a korkülönbség, generációk felfogása, életvitel közötti különbségek.¹⁹

Nukleáris család

Más néven kiscsalád, családmag. Nukleáris család, ahol két generáció, apa- anya és gyermekek élnek együtt. Ez a családtípus az ipari forradalom hatására terjedt el. Ennek oka, hogy megszűnt a család termelő egység funkciója, a nők munkába álltak és elkezdődött a városiasodás.²⁰ Régebben minden szülő házias volt. Ez a 21. századra már nem igaz, hiszen nem minden esetben házások a szülők, hanem élettársi kapcsolatban élnek és így nevelik gyermekeiket. A házasságkötések száma csökken, míg egyre gyakoribbak az élettársi kapcsolatok.²¹

Egyszülős család

Egyszülős családról abban az esetben beszélünk, mikor az egyik szülő (apa vagy az anya) neveli a gyermeket/ gyermekeiket. Egyre elterjedtebb ez a családtípus. 1970-es évek óta folyamatosan emelkedik az egyszülős családok aránya. Ennek hátterében számos tényező állhat. A házasság intézménye a keresztény társadalmakban évszázadokon keresztül felbonthatatlan volt. A 20. században lehetővé vált a válás, ez az első oka az egyszülős családtípus létrejöttének. A leggyakoribb talán a válás, ennek okai között is vannak különbségek.²² További okai, amikor a leendő apa kilép a családból, mikor még nem született meg a baba. Az édesanya egyedül marad gyermekével, a várandósság minden örömeivel és gondjával. Az anya szülei, esetleg nagyszülei nagy segítséget jelenthetnek ebben az időszakban. A kismama kompetenciaérzése kárt szenved,

---

¹⁹ Hegedüs Judit: Többgenerációs család és a nagycsalád. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedüs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.11. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023. 03. 08.

²⁰ Hegedüs Judit- Bodonyi Edit: Nukleáris család. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedüs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.10. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023. 03. 08.

²¹ 2011. évi népszámlálás. 16. A családtípusok jellemzői. Bp.: KSH, 2015. p. 6. Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_16_2011.pdf Letöltés dátuma: 2023.03.08.

²² Hegedüs Judit: Egyszülős család vagy családtöredék. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedüs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.12. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023. 03. 08.

nőiességét elvesztheti, ezáltal önbizalma csökkenhet vagy egyáltalán nem lesz. Ebben az esetben úgy érzi, hogy nem alkalmas az anyaságra és alkalmatlan a család egybetartására, fenntartására. Sajnos ezt a nagy veszteséget a kismama nem minden esetben tudja feldolgozni pár hónap alatt. A következő ok lehet az, ha a kismama egyedül vállalja a babát. Ebben az esetben is több oka lehet. Az egyik, mikor az anya csak gyermeket szeretne, de apát, férjet nem. A gyermek egyedül vállalásának az is oka lehet, ha az illető férfi családos. Jobb esetben az apa nevére veszi a gyermeket, gyermektartás is fizet. Az egyszülős család utolsó lehetséges oka az a szülő halála.²³ Egyéb, különleges oka lehet, ha valamelyik nemű szülő külföldön vállalt munkát és ritkán látogat haza. A külföldi munkavállalásnak is számtalan oka lehet, például egy kitűzött célt szeretne elérni az illető. A cél lehet az, hogy jobb anyagi létet tudjon megteremteni családjának vagy esetleg saját ház vásárlása. Ezt a lehetőséget főleg férfiak választják, a nők száma ebben az esetben kevesebb. A nők egyedül maradnak gyermekükkel/ gyermekeikkel. Ők vezetik a háztartást, dolgoznak és a férfimunkákat is ők végzik el, míg a férj kint dolgozik, hogy jobb anyagi hátteret tudjon teremteni a családjának. Bár manapság az ellenkező eset is előfordul, és gyakori, mikor az édesanya vállal külföldön munkát és az apa veszi át az anya szerepét. Azonban az esetek többségében a válás az oka ennek a családtípus létrejöttének. A válás során a legtöbb esetben mindig az édesanyának ítéli a bíróság a gyermeket. Nagyon ritka az, amikor az édesapának ítéli őt/őket, ám ennek a száma is évről- évre emelkedik. A válás a gyermekek nevelését és fejlődését megnehezíti. A két szülős családban élő gyermekekkel szemben mennyire vannak hátrányban vagy hátrányos helyzetben azok a gyermekek, akik egyszülős családban nevelkednek? Bodonyi Edit és Hegedűs Judit ezt vizsgálják.²⁴ A szerzőpáros felhívja az olvasó figyelmét arra, hogy egy kétszülős családban nevelkedő gyermek nem minden esetben van előnyösebb helyzetben, az egyszülős családban felnövekvő gyermekkel szemben. Ebben a témában tájékozódva, úgy vélem, hogy nem minden esetben hátrányos az, ha valaki egyszülős családban nevelkedik vagy nevelkedett fel, rengeteg előnye is lehet ennek. Bodonyi Edit és Hegedűs Judit néhány területet emel ki, amiért hátrányban lehet az a gyermek, aki egyszülős családban él:

- Lakáskörülmények (hiányos, kedvezőtlenebb)
- Az egyik nem (édesapa vagy az édesanya) szülői minta hiánya

---

²³ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Bp.: Saxum Kiadó Kft.,2010. p.:13.-21.

²⁴ Bodonyi Edit- Hegedűs Judit: Egyszülős család vagy családtöredék. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.12. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

- A gyerekek bensőséges, szoros érzelmi kapcsolata nem feltétlen alakul ki mindkettő szülővel
- Jellemző, hogy a másik szülővel és családjával nem tartja a kapcsolatot a gyermek. ²⁵

Mozaikcsalád

A mozaikcsalád egy olyan családtípus, amelyet egy szülő és gyermekei, valamint egy ellenkező nemű felnőtt és/vagy gyermekei alkotnak. ²⁶ Ebben a családtípusban élő embereket megpecsételik, és nagyon sok előítélet éri őket. Ebből eredően számos nehézségekkel néznek szembe a mozaikcsaládok, már a bonyolult struktúrából fakadóan is. A mozaikcsaládokat beskatulyázzák az emberek. Az ilyen családtípusban élők ebből a beskatulyázásból szeretnék tudatosan vagy tudattalanul kitörni. Mozaikcsaládok régebben is voltak és léteztek, csak a kialakulásuk és működésük jelentősen eltér a maiaktól. Manapság egyre elterjedtebb ez a családtípus. A XX. századot megelőzve mozaikcsaládok úgy alakultak ki, hogy valamelyik szülő megözvegyült. Így az özvegyen maradt szülő új párt keresett, aki az elhalálozott szülő helyét töltötte be. Mára már egyre inkább a válás áll ezen családtípus kialakulásának hátterében. A mozaikcsaládokon belül megkülönböztetünk öt típust:

- **Pótanyás család:** Erről a típusról akkor beszélünk, amikor a nő az a személy, aki a férfihoz, illetve a férfi gyermekeihez csatlakozik, így alkotnak egy családot.
- **Pótapás család:** Akkor beszélünk erről a típusról, amikor a férfi lesz az a személy, aki a nővel, illetve gyermekeivel alkot egy családot.
- **Összetett mozaikcsalád:** Ilyenkor az anya és gyermekei, illetve apa és gyermekei alkotnak együtt egy családot, tehát két részcsalád alkot egy közös családot.
- **Mozaikcsalád közös gyermekkel, gyermekekkel:** Az anya gyermekei, illetve az apa gyermekei mellett legalább egy vagy akár több közös gyermek is a család része, így alkotnak egy közös családot.
- **Részidős mozaikcsalád:** A különélő szülő egy korábbi kapcsolatából fogant gyermek részben él együtt édesanyjával vagy édesapjával, illetve az ő új partnerével. ²⁷

²⁵ Bodonyi Edit- Hegedűs Judit: Egyszülős család vagy családtöredék. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.12. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

²⁶ Mediátor Műhely: Blog – Mi a mozaikcsalád? Forrás: <https://mediatormuhely.hu/mi-az-a-mozaikcsalad/> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

²⁷ Verena Krähenbühl, Hans Jellouschek, Margarete Kohaus-Jellouschek, Roland Weber: Mozaikcsaládok. Bp.: Animula Kiadó, 2007. p. 14.-32.

Gyermektelen család

Ezt a családtípust olyan házaspárok, vagy élettársi kapcsolatban élők alkotják, ahol valamilyen okból nem sikerül a gyermekáldás, vagy egyáltalán nem is kívánnak gyereket vállalni. A gyermekvállalás elleni ok az lehet, hogy rossz tapasztalataik vannak ezen a téren vagy esetleg az életvitelükből adódóan döntöttek így. A másik jelentős ok lehet, hogy hiába szeretnének gyereket, de nem lehet. ²⁸

3. A család története

3.1. A család változása a történelemben

Szaktervezőm több ízben említettem, hogy a család és a házasság változásokon ment keresztül a történelem során. Nemcsak a család funkciója változott a történelem során, hanem a család megítélése, a családi szerepek és még számtalan dolog. A társadalom változása kihatott a család intézményére is. Már az őskortól beszélünk családról. Az *őskorban* a férfiak vadásztak, halásztak, míg a nők feladata volt a gyermek, gyermekek nevelése. Már az őskorban megjelent a nemek közti munkamegosztás. A férfi sokkal domináns fél volt, mint a nő.

A *Római Birodalomban* politikai szervezetek jöttek létre. Az egyes római családoknak rangjaik voltak. A római polgároknak csak egy politikai közösség tagjaként volt értéke, csoporton kívül, egyénileg nem. A politikai és társadalmi érvényesülésben sokat számított az, hogy ki és melyik család tagja volt. A családfő előjogokat szerzett és képviselt a család többi tagjával szemben. Sajnos a római családokban nem volt meghatározó az erős érzelmi kapcsolat a házastársak és a gyermekek között. A család legfontosabb funkciója a reprodukció és az önellátás volt.

A *középkori nemesi* családot már más jellemezte. A házasságok a legtöbb esetben érdekből jöttek létre, és nem igazi szerelemből, tehát nem az érzelmek voltak mérvadók. A középkori nemesi családban a családi tulajdon megőrzése és a család folytonosságának biztosítása volt a cél.

A *feudalizmusban a jobbágyi, parasztcsaládok* patriarchális kisüzemi termelési és gazdasági egységként működtek. Nagycsaládban éltek, ahol több generáció élt együtt. A családfő a legidősebb férfi volt, ő irányította, koordinálta az egységet. Alá-fölrendeltség jellemezte ezt a családot, hiszen a családfőnek korlátlan hatalma volt a család felett. Ez a család egy zárt egység volt. A társadalommal a kapcsolatot a családfő tartotta, hiszen ő rendelkezett minden felett, ő

---

²⁸Szeidl Mónika: A leggyakoribb családmódok a 21. században Forrás: <https://www.life.hu/életmod/20200513-a-leggyakoribb-csaladmodok-a-21-szazadban-jellemzoi-csaladtipusok-csaladfajtak.html> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

volt a döntéshozó. A polgári családok már nem termelési egységként működtek, hanem fogyasztói közösségé alakultak át. A termelés, mint tevékenység teljes mértékben kimaradt a család funkcióiból. Szerkezete is változott, egyre több kétgenerációs család jött létre, azaz létrejöttek a nukleáris családok (szülők és a gyermekek éltek együtt). A házasságok anyagi megfontolás mentén jöttek létre elsősorban. A család feje továbbra is az apa maradt, ő kezelte a vagyont és felelős volt a család fenntartásáért. Ezt az időszakot már nem jellemezte az az erős alá-fölérendeltség, mint a megelőző korszakokat. A nők feladata továbbra is az utódok nevelése, gondozása volt. Ebben a formában is a nő volt a férfi kiszolgálója, elnyomott helyzetben volt. Ebben az időszakban jött létre a férfias férfi és a nőies nő kifejezés, séma. Az idő múlásával a nők munkába állása hozta meg a változást. Egyre több nő ment el dolgozni, ami azt jelentette, hogy anyagilag és szellemileg is függetlenek szeretnének lenni. Talán ez a törekvés vezetett ahhoz, hogy a válások száma növekedett és sokkal nyitottabbá váltak a családok.

A proletár családban a feleség a férjével együtt irányítja a családot, közösen hoznak döntést, közös felelősségük volt, és együtt oldották meg a felmerülő gondokat. Az anyagi érdekek helyett már a vonzalom, az érzelmek váltak elsődlegessé. Már nem anyagi cézzal választottak párt, hanem az érzelmeinkre hallgattak.

A 16-18. században alakultak ki az úgymond újkori családmodellek. A reneszánsz korában megerősödött társadalmi réteg és a reformáció elterjedése is nagy szerepet játszott ebben. Ezek megerősítették a harmonikus családi életet és a személyes példaadás fontosságát is. A korai újkorban még mindig arról beszélhetünk, hogy a házasságot nem a vonzalom, az érzelmek irányítják, középpontban az utód nemzése, a gyermek születése állt.

A 18. századi felvilágosodás jelentős változásokat hozott a házasságok terén. Ebben a korban már a házasság a romantikán, szerelmen alapult. A 18. század végére a gazdasági és társadalmi viszonyok átalakulása, a higiéniai viszonyok és a táplálkozás javulása miatt a házaspárok életkori viszonyai átrendeződtek. Eltűntek a nagy korkülönbségek a párok között, kapcsolatukat az érzelmek határozták meg. A gyermekekből derék, eszes embert kellett nevelni a szüleiknek. Ebben az időszakban alakultak ki az ünnepek (születésnapok).

A 19. században a magánélet legfontosabb tényezője maga a család lett. Ebben az időszakban alakultak ki a zárt, otthonközpontú kiscsaládok. Fokozatosan váltak le az emberek a nagycsaládról, rokonokról, közösségekről. A család szabályozta a nemi és életkori szerepeket, különböző szokásokat és szabályokat hoztak létre. A család funkciója a reprodukció volt még továbbra is. Az apa maradt továbbra is a domináns, aktív vezetője a családnak. Kettős hatalommal bírt, hiszen a társadalomban ő képviselte a családot, illetve a családon belül korlátlan hatalma volt.

A 20. században a társadalmi átalakulások miatt a család változásokon ment keresztül. A II. világháború utáni időszakban sok nő állt munkába, ami sok és új problémát jelentett a családok számára. Egyre csak nőtt a felsőfokú tanulmányokat folytató értelmiségi nők száma.²⁹ Az 1960-as évektől felerősödött a női egyenjogúságot hangoztató feminista mozgalmak befolyása.³⁰ Ezzel párhuzamosan a két nem szerepében változások következtek be. A férfiak a családfenntartó szerepe csökkent, de az apa szerepe a munkamegosztásban növekedett. Továbbra is a család legfőbb törekvése a biztos megélhetés volt. A családban nem volt alá- és fölérendeltség, minden tag beleszólhatott a család életébe, hiszen kölcsönös szeretet jellemezte a családot.³¹

A 21. században a házasságkötés és a családalapítás sokkal tágabb és sokkal szabadabb, mint régebben. Már nem minden pár köt házasságot, hanem élettársi kapcsolatban nevelik fel a közös gyermekeket. Ma már sokkal szabadabban lehet párt választani és ebben az érzelmekek a meghatározók. A szülők már nem szólnak bele ebbe a folyamatba. Nem számít a leendő pár nemzetisége, vallása, anyagi helyzete sem. A gyermeknevelés már nemcsak a család feladata, hanem részt vesznek a folyamatban más intézmények is: bölcsődék, óvodák és iskolák is. Az intézmény és a család más és más értékrendet közvetít a gyermekek számára, illetve más és más szokás- és szabályrendszerrel rendelkeznek. Előfordul, hogy ebből problémák és konfliktusok adódnak. A nők és férfiak szerepe is jelentősen megváltozott a 21. századra.³²

Összegezve a házasság és a családalapítás nagyon nagy változásokon ment keresztül az évek, évszázadok során. Régebben nem volt jellemző az, hogy az ember a párját szabadon választotta meg. Különböző szempontok szerint történt a párválasztás. Sok esetben a szülők választottak párt a gyermekeiknek. Ilyen szempont lehetett az anyagiak, a vallás, a család rangja, nemzetisége. Mára már a társ, házastárs választása társadalmi folyamattá nőtte ki magát. A családi funkciók is változásokon mentek keresztül. Korábban a gyermek nevelése az édesanya feladata volt, és ez a nevelés, gondozás a családon belül történt. Mára már a gyermekek nevelésében és gondozásában szerepet játszanak a másodlagos szocializációs színterek is. A különböző intézményeket sorolhatjuk ide: bölcsődéket, óvodákat és iskolákat. A családi szerepek is megváltoztak az idők során. Kezdetben a nők háttérbe szorultak, elnyomottak voltak. A nők szerepe a

---

²⁹ Varga István: A család története In: Czédliné Bárkányi Éva: A család múltja és jelene. Kultúra és Közösség. IV. folyam II. évfolyam 2011/IV. szám. p. 99.-100. Forrás: http://www.kulturaeskozosseg.hu/pdf/2011/4/kek_2011_4_12.pdf Letöltés dátuma: 2023. 03.18.

³⁰ Magyar Erzsébet: A család története. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.6.-8. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

³¹ Varga István: A család története In: Czédliné Bárkányi Éva: A család múltja és jelene. Kultúra és Közösség. IV. folyam II. évfolyam 2011/IV. szám. p. 99.-100. Forrás: http://www.kulturaeskozosseg.hu/pdf/2011/4/kek_2011_4_12.pdf Letöltés dátuma: 2023. 03.18.

³² Neményi Ágnes: Családszociológia. Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2010. p. 37.

háztartás vezetése, utódok gondozása és nevelése volt. De az ő helyzetük egyre inkább formálódott és egyre több szerepet tölthettek be a család életében. Míg kezdetben a férfiaknak hatalmuk volt, ők voltak a családfenntartók, ők rendelkeztek mindenki és minden felett, mára már ez nem annyira igaz. Napjainkban a házassági hajlandóság módosult, változott. Ma a fiatalok később alapítják meg az első együttélésen alapuló párkapcsolatukat, és később házasodnak, mint évtizedekkel ezelőtt. A házasulandók életkora is kitolódik. A 2021-es demográfiai kutatások szerint 2019-ben az első házasságkötéskor a nők átlagos életkora 30,1 a férfiaké pedig 32,8 év volt.³³ Ennek több oka lehet. Például, hogy magasabb iskolai végzettséget szeretnének szerezni a fiatalok, ezáltal kitolódik a munkába állás. Másrészt a házasság kitolódásának másik oka gazdasági tényezőkkel van összefüggésben.³⁴ Korábban a házasság számított elfogadott formának. Úgy tartották, hogy a két ember közötti erős köteléket a házassággal tudják megerősíteni. A mai társadalomra ez nem mondható el, hiszen egyre nagyobb számban nő a házasságkötés nélküli együttélési forma, az élettársi kapcsolat. A hagyományos társadalomban is jelen volt, azonban nem ilyen formában, mint manapság. Régebben kísérleti jelleg volt ez a forma. Ezt a házasság előtti időszak átmenetének számították. Ez az együttélési forma a mai társadalomban elfogadottá vált, és egy tartós együttélési forma.³⁵ Mindezekhez hozzá tartozik a gyermekvállalási kedv csökkenése. Manapság akkor vállalnak a párok gyermeket, mikor elérkezettnek látják az időt arra, hogy az utód számára megfelelő anyagi háttérrel tudnak biztosítani. Továbbá jelentős változások történtek a házasság felbontása terén is. A 19. század végétől egyre több országban olyan törvényt hoztak, amely a házasság felbontását és a válás lehetőségét engedélyezte.³⁶ A válás lehetséges okairól a következőkben fogok írni.

3.2. A házasság felbontásának alakulása a történelemben

A házasságok megszűnésének két oka lehet. Az első ok az az özvegyülés, a másik pedig a válás. A házasság a keresztény társadalmakban évszázadokon keresztül felbonthatatlan volt. A 20. század új és modern „találmánya” a válás. Ám kezdetben az elvált feleket mély társadalmi megvetések fogadták. Mára a válás egy olyan jelenség, amely mindenki számára elfogadott, és

---

³³ Murinkó Livia- Spéder Zsolt: Párkapcsolatok, házasságkötés. In: Demográfiai Portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Bp., 2021. p. 9. Forrás: <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaportre/article/view/2837/2727> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

³⁴ Magyar Erzsébet- Hegedűs Judit: A jelenlegi családmodell. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p. 13. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

³⁵ Somlai Péter: A sokféleség zavara: a családi életformák pluralizációja Magyarországon. In: Czibere Ibolya (szerk.): Családszociológia. 2006. p. 24. Forrás: <http://mek.oszk.hu/13000/13089/13089.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.18.

³⁶ Farkas Péter: A szeretet közössége. A családszociológia alapja: A család változása. .L'Harmattan Kiadó, 2006. p.17.

a válófeleket nem bélyegzik meg és a társadalom sem veti ki. Ez nem azt jelenti, hogy az őseink házasságában nem voltak problémák, konfliktusok és egyéb tényezők, amely a házasság felbontását eredményezték volna. Politikai, gazdasági és vallási okokból nem szakították meg a házassági köteléket egymás között.³⁷ A történelemben a válás már a kereszténység megjelenése előtt is jelen volt a társadalom életében. Ahogy említettem is, a kereszténység megjelenése előtt a válás szabályozása liberálisnak volt mondható. A házasságot bármely fél bármikor indoklás nélkül is megszüntethette. A kereszténység elterjedésével sokkal szigorúbban szabályozták a válást. Ebben a korszakban nem beszélhetünk már egyenlő felekről vagy gyors válási folyamatról sem. A válás történetében ez a korszak egészen elhúzódott, majd csak a 19. században történtek változások. Olyan törvényt hoztak létre, amely lehetőséget adott arra, hogy a házasságot bizonyos esetekben felbonthassák. A házasság felbontásáról bíró döntött, aki mérlegelt és az összes előzményt felkutatta, hogy a legjobb döntést tudja meghozni. Az I. világháború Nyugat – Európában és Amerikában is változást hozott minden szempontból az emberek életében. A férfiak, férfiek harcoltak, a nők, asszonyok, fegyvereket és lőszerket állítottak elő, ezáltal egyre több nő jutott munkához. Ez a félelemmel teli és nagyon bizonytalan időszak megingatta a házasságokat, egyre növekedett a válások száma, valamint az alkalmi kapcsolatoké is. A nőkről alkotott kép átértékelődött a munkába állásuk miatt, ezáltal önállóságuk is megnőtt. Megjelent a modern nő alakja, ami szakított a régebben meghatározott háziasszony képével. Magyarországon a II. világháború utáni időszak hozott változást a nők életében, szerepükben, egyenjogúságukban. A II. világháború utáni időszakban bevezették a liberális válási jogokat, melynek eredménye az volt, hogy a válások száma gyökeresen megemelkedett és ezáltal az arányuk is nőtt. Megváltoztak a család funkciói, a régi családi normák is radikálisan átértékelődtek, a családon belüli szerepek is megváltoztak, melyek nagyon sok konfliktust eredményeztek, ezáltal a család stabilitása, szilárdsága, egysége meggyengült. A társadalom többsége a falusi környezetből kitorve a nagyvárosokban keresett új lehetőséget, hiszen a régi paraszti gazdálkodás visszaszorult. A városba költözés lehetősége új alternatívákat nyitott az emberek számára. A kapcsolatokban is változások történtek, a család és a házasság is nyitottabbá és sérülékenyebbé vált. A családjogi törvény bevezetésével a házasság felbontását kis arányban korlátozni tudták. 1952 óta „komoly és alapos” ok lehet a válás kritériuma. A válásról a bíró dönt. Ez a törvény a válások arányát és számát is megnövelte. Az 1987-es családjogi törvény újabb szigorításokat vezetett be a bontóperes eljárásban. Ennek hatására a válások száma és aránya

---

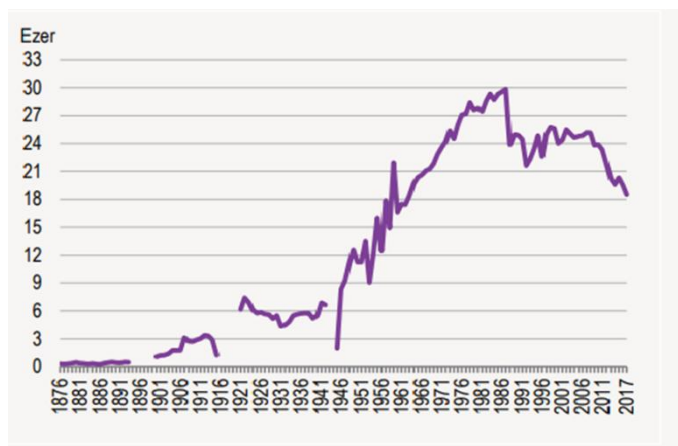
³⁷ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Budapest: Saxum Kiadó Kft.2010. p.7.

visszaesett.³⁸A házasság felbontása, azaz a válások száma a mai világban is emelkedik. A mai társadalomban az egyéni, individuális, önérvényesítő törekvések a hangsúlyosak, ami miatt a házasságok felbontása és megszűnése egyre gyakoribb jelenség. A szabályok, jogok liberálisak. Az emberek nem törnek pálcát már egymás felett, mert elválnak, emiatt nem is szégyenkeznek. A válások oka lehet még az is, hogy a nők és a férfiak egyénileg is erősek, karriervágyuk nagy és önérvényesítés a céljuk. Az internet, a média, a közösségi hálók nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy az emberek többsége a válást választja. Van az a kifejezés, hogy: „Ami nem megy, azt nem kell erőltetni!”. Ezt annyiszor használja az ember az élete során, és ebben az esetben is. Amikor megkérdezik, hogy mi az oka a különválásnak, ezzel példálózhatnak. Olyan megoldást keresnek, ami többnyire gyors és lehetőleg fájdalommentes megoldás legyen, de sajnos a válás nem ilyen opció. Ebben a felgyorsult világban az emberek inkább más megoldást keresnek, ahelyett, hogy megoldást találjanak a problémájukra, akkor is, ha az egy hosszú és gyötrelmes folyamat.

3.3. A válás statisztikai adatai

A válás statisztikai adatait három diagrammal szeretném alátámasztani. Először arra voltam kíváncsi, hogy a válások száma növekedett-e az évek során. Ha emelkedett a válások száma, akkor milyen mértékben. Arra is kíváncsi voltam, hogy van-e olyan időszak, amikor a válások száma stagnált vagy csökkent.

1. ábra: A válások alakulása³⁹

Ez a diagramm a magyarországi válások alakulását mutatja. Ez alapján elmondható, hogy a 1800-as években a válások száma csekély volt. Később, az 1900-as években, főleg az elején

³⁸ S Molnár Edit: A házasság megszűnése, a válás. Magyarország a XX. században. Házasság és válás. Szekszárd. Babits Kiadó. 1996-2000. Forrás: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/185.html#190> Letöltés dátuma: 2023.04.07.

³⁹ Statisztikai Tükör. A válások demográfiai jellemzői. KSH, 2019. március 28. p. 1. Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf> Letöltés dátuma: 2023.04.07.

egy kissé emelkedett. Az első világháború kitöréséig a válások száma körülbelül háromezerre tehető. Ez a szám 1920-tól megduplázódott. Az két világháború közötti időszak a válások alakulása tekintetében stagnált, hiszen öt és hatezer között mozgott, nem csökkent és nem is nőtt. A vizsgált intervallumban meg kell említenem az 1930-as gazdasági világválságot, hiszen ekkor a válások száma az előbb említettekénél kisebb volt. A legnagyobb változást a második világháború hozta. Megfigyelhetők kisebb- nagyobb eltérések, de ebben az időszakban egyértelműen növekedett a válások száma. Az 1940-es évek végére drasztikusan emelkedett, körülbelül kilenc-, tízezerre, az 1960-as évekre el is érte a tízezret. Ezek a számok egyre csak emelkedtek, a csúcst 1987-ben volt, ezután viszont csökkenő tendenciát vehetünk észre. A 2000-es évek változóak voltak. 2015-ben egy kisebb emelkedés után újra csökkent a számuk. A 2017-es év az utolsó, amikor is körülbelül húszezer alatti a válások száma.⁴⁰

Miután választ kaptam arra, hogy a válások száma hogyan változott az idők során, egyre több gondolat fogalmazódott meg bennem. Az egyik az, hogy a válásokat melyik fél kezdeményezi. A férfiak vagy a nők száma nagyobb a válást tekintve? A másik az, hogy melyik korosztályra, korcsoportra a legjellemzőbb a válás jelensége. A felmerülő gondolataimra a második ábra ad választ.

2. ábra: Válások a nők és a férfiak korcsoportja szerint⁴¹

Év	éves								Össze- sen
	-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-	
Nők									
1990	1,3	16,8	18,6	19,9	18,7	18,5	4,5	1,6	100,0
2000	0,4	10,8	21,7	20,4	14,5	24,1	6,8	1,3	100,0
2010	0,2	2,6	10,7	22,1	22,6	28,9	10,6	2,3	100,0
2017	0,1	1,9	6,7	13,4	20,2	40,3	13,1	4,1	100,0
Férfiak									
1990	0,1	7,6	17,3	20,1	21,3	23,6	7,3	2,7	100,0
2000	0,0	4,3	17,2	20,7	16,1	28,8	10,4	2,5	100,0
2010	0,0	0,9	5,6	17,8	22,3	33,4	15,7	4,4	100,0
2017	0,0	0,6	3,5	9,4	17,3	43,2	18,4	7,5	100,0

A 2. ábrán az látható, hogy 1990-es évben a középkorú nőkre a legjellemzőbb a válás. Ebben az időszakban már 20 éves kortól egészen 49 éves korig hasonlóak az adatok, kis mértékben emelkednek a százalékok, de a legmagasabb mégis a 30 és 34 év közötti nőké. Az 50 év feletti

⁴⁰ Statisztikai Tükör. A válások demográfiai jellemzői. KSH, 2019. március 28. p. 1. Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf> Letöltés dátuma: 2023.04. 07.

⁴¹ Statisztikai Tükör. A válások demográfiai jellemzői. KSH, 2019. március 28. p. 3. Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf> Letöltés dátuma: 2023.04. 07.

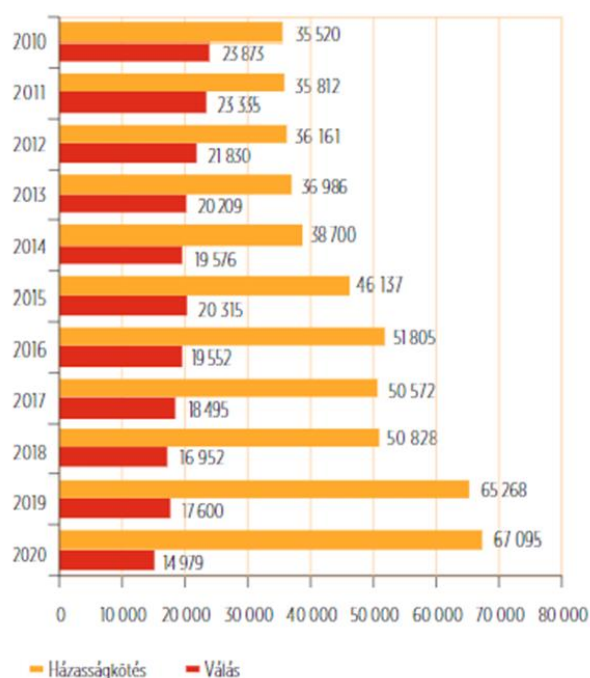
a nőknél ez az arány drasztikusan csökken. Ugyanebben az évben a 40-49 éves férfiakkal a legmagasabb a válások száma. A 2000 és 2009 közötti időszakot vizsgálva azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ez az időszak a nőknél igen változó tendenciát mutat. A 20-24 évesek között 10,8% volt az elváltak aránya, a 25-29 évesek között 21,7 %, tehát majdnem a kétszeresére emelkedett. A 30-34 év közötti nők százaléka kis mértékben csökkent. Ennek az időszaknak a csúcspontját a 40-49 éves nők alkotják. A férfiakkal ugyanezt az időszakot vizsgálva hasonló mondható el. A 40 és 49 év közötti férfiak száma magas, ami 28,8 %-ot jelent. A 2010 és 2016 közötti időszokról azt mondhatjuk el, hogy a fiatalabb korosztályban a válás nem volt jellemző, inkább csak a 25-29 évesek körében. Mind a nőknél, mind a férfiakkal a 40 és 49 évesek aránya magas. A nőké 28,9 %, a férfiaké pedig 33,4 %. A férfiak százalékos aránya megemelkedett. Az utolsó évet vizsgálva azt a következtetést vontam le, hogy a 40 és 49 év közötti nők és férfiak százaléka magas, míg a többi korosztályé jóval alacsonyabb az előző évekhez képest. Összegezve úgy gondolom, hogy az évek során változott a válást kezdeményező nemek aránya, illetve a korcsoport is. Mind a nőknél, mind a férfiakkal a fiatalabbak kevés százaléka választja a válást, inkább a középkorúak, 40-49 évesek döntenek a házasság felbontása mellett. Ennek az lehet az oka, hogy a kapcsolatuk megromlott, és a gyermekek is már kirepültek.⁴²

Továbbá érdekelt az is, hogy az évek során a házasságkötések és a válások száma milyen arányban van. A harmadik ábra mutatja a házasságkötések és a válások számát, a 2010-től 2022-ig terjedő időszakban.

---

⁴² Statisztikai Tükör. A válások demográfiai jellemzői. KSH, 2019. március 28. p. 3. Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf> Letöltés dátuma: 2023.04. 07.

3. ábra: A házasságkötések és a válások száma.⁴³

A 3. ábrán az látható, hogy a 2010-től a válások száma csökken, majd 2015-ben nő. Ettől az évtől kezdve egészen az utolsó ismert adatig a számuk 20.000 alatt volt. Érdekes, hogy 2019-ben az előző évhez képest több válás történt. Ennek a száma 2020-ban újból csökkent, 14.979 válást mondtak ki. Ami pozitívum, hogy a házasságok száma évről évre nőtt, míg a válások száma csökkent. 2020-ban történt a legtöbb házasságkötés. A válások és a házasságok nagy részben függetlenek egymástól, nem befolyásolják egymást.⁴⁴

4. A válás

4.1. A válás lehetséges okai

„A válás egy hosszú ideig tartó bonyolult folyamat a házastársak életében, ami a váló szándék megjelenésétől egészen az új életvitel kialakulásáig, megszilárdulásáig tart.”⁴⁵ A média, az internet és a közösségi hálók nagymértékben hozzájárulnak, ahhoz, hogy az emberek többsége a válást választja megoldásnak, mintsem azt, hogy a házasságon belüli problémákra megoldást

⁴³ Makay Zsuzsanna- Murinkó Lívია: Válás, élettársi kapcsolatok felbomlása. In. Monostori Judit, Őri Péter, Spéder Zsolt: Demográfiai Portrá 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Bp., 2021. p. 31. Forrás: <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2837/2727> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

⁴⁴ Makay Zsuzsanna- Murinkó Lívია: Válás, élettársi kapcsolatok felbomlása. In. Monostori Judit, Őri Péter, Spéder Zsolt: Demográfiai Portrá 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Bp., 2021. p. 31. Forrás: <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2837/2727> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

⁴⁵ Bognár Gábor - Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 7.

keressenek. Olyan megoldást szeretnének, ami gyors és fájdalommentes, de sajnos a válás nem ilyen folyamat.⁴⁶

A válás mára egy olyan jelenség, amely minden ember számára ismert és elfogadott. Ám régebben sokkal szigorúbb szabályok szabályozták a házasság felbontását, mint napjainkban. Korábban a házasságot egyáltalán nem, vagy csak rendkívüli esetben szüntethették meg, így például erőszak és hűtlenség esetén. Ma is vannak még olyan országok, ahol a válás még mindig nem elfogadott, de az országok többségében a válás már természetes jelenség. Cziegler Orsolya szerint a válás a „civilizált világunkat sújtó jelenséggé” vált.⁴⁷ Ezzel a kifejezéssel teljes mértékben egyetértek, hiszen a szűkebb és tágabb környezetünkben egyre több elvált emberrel találkozhatunk.

A válások elterjedését a hatvanas évek közepén megjelent törvény megkönnyebbítette, hiszen az elégedetlen házaspárok egyszerűen felbonthatták házasságukat. Ez a jogszabályban elfogadott törvény közrejátszott abban, hogy a válások száma megnövekedett.⁴⁸ A válások számának emelkedésének egyik oka a nők munkába állása volt. Ezáltal a régebbi családról alkotott képkel szakítottak, és a családi szerepek is felborultak, változtak. A történelem során a nők alárendelt szerepet töltöttek be a család életében és nem engedhették meg azt sem, hogy elváljanak a házastársuktól. Az akkori társadalom mélyen megvetette azt, aki a házasságot fel akarta bontani. Az idő előrehaladtával a család felbomlása egyre gyakoribb, mégpedig az egyéni és önérvényesítő törekvések miatt.⁴⁹ A nők és a férfiak egyénileg is erősödtek, és nagy bennük a karrier- és az önérvényesítés vágya. Továbbá a nők gazdasági szempontból is törekszenek a függetlenedésre – napjainkban ez a jelenség egyre inkább érzékelhető.⁵⁰ A válás egy másik lehetséges oka a nukleáris családok elterjedése. Régebben a nagycsaládban nem az érzelmek voltak a meghatározók egy kapcsolatban. Manapság ezek az érzelmek lehetnek uralkodóak és veszélyesek is, ami a házasság stabilitásának a veszélyét jelenti.⁵¹ Azt gondolom, hogy az ember úgy választja meg a házastársát, hogy egész életét vele akarja leélni, nem csak fél évre, egy évre köt vele házasságot, hanem egy életre. A házasság megkötésekor azonban azt is tudja, hogy az együttélés folyamán is történni fognak változások, boldogság és szomorúság is lesz benne. Általában a kapcsolatokban az első gyermek születése jelenti a krízist. Azonban a második, harmadik esetleg a többi gyermek világra jötte már nem terheli a házasságot oly módon,

---

⁴⁶ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem, Bevezető. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.8.

⁴⁷ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem, Bevezető. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.7.

⁴⁸ Anthony Giddens: Szociológia. Budapest: Osiris Kiadó, 1997. p. 389.

⁴⁹ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem, Bevezető. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.8.

⁵⁰ Anthony Giddens: Szociológia. Budapest: Osiris Kiadó, 1997. p. 390.

⁵¹ Cseh- Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Bp.: Gondolat, 1979. p. 314-315.

mint az első gyermek születése. A házastársaknak képesnek kell lenniük együtt fejlődni és kielégíteni egymás szükségleteit. Azonban ha ezek a feltételek nem teljesülnek, akkor úgy érzik, hogy jobb megoldás a válás, a házasság felbontása. A válások a kudarc és a sikertelenség eredményei is. Ez az egyik tényállás. A másik az, amikor nem kudarcként és sikertelenségként fogja fel az egyén a válást, hanem egy új lehetőségként. Ez abban az esetben történhet meg, mikor a házastársak úgy érzik, hogy az érzelmi szükségleteik nincsenek kielégítve. Amit keresnek az elégedetlen felek, az a boldogság és az elégedettség érzése, amit a házasságában nem találtak meg.⁵² Egyre gyakoribb, hogy az előbb említett szemlélet alapján döntenek az emberek a válás mellett.⁵³ A válások számának növekedése ezzel is kapcsolatba hozható. A válás egy másik lehetséges oka az is lehet, hogy a modern társadalom teljes mértékben elfogadta. Ez a folyamat általában nem von maga után negatív megítélést sem, tehát a társadalom nem bélyegzi meg, nem tör pácát az elvált felett.⁵⁴

A válás talán utolsó lehetséges oka az maga a gyermek. Igyekeztem utánajárni, hogy a gyermek miért a válás elindítója. A választ Gyurkó Szilvia könyvében leltem meg, amely azt írja, a házasságban vagy az együttélésben egy gyermek egy kapocs a család számára, de egyben veszélyt is jelenthet.⁵⁵ A gyermek születése a család megszokott életét gyökerestül felboríthatja. A családtagok új szerepeket töltenek be, máshogy kell alkalmazkodniuk egyes emberekhez, szituációkhoz. A gyermek bármelyik életszakaszban sok odafigyelést és időt igényel a szüleitől, ez kisebb-nagyobb problémákat, konfliktusokat okozhat, amire lehet, hogy a szüleinek sem erejük, sem idejük nem lesz megoldást találni. Előfordul ilyenkor, hogy azt érezzük, hogy nem tudunk a másikkal tovább élni.⁵⁶ Továbbá a kommunikációs képességek sérülése is ok lehet ebben a helyzetben a válásra, hiszen sokszor a felek nem eleget vagy egyáltalán nem kommunikálnak egymással. Ennek az eredménye az érzelmi kiüresedés lehet.

Magyarországon a nők részéről a válás leggyakoribb okai az emocionális problémák. A házastársak eltávolodnak egymástól, ami akár a másik fél hűtlenségét és/ vagy függőségét is okozhatja. A férfiak szemszögéből a hűtlenség a leggyakoribb tényező, hűtlenségük oka a figyelem és szeretet, odafigyelés hiánya, illetve a munkahelyi túlterheltség is lehet. A függőség gyakori a férfiak körében, de nem általánosíthatunk. Fontos, hogy nem csak a férfiak hűtlenek a párjukhoz, hanem a nőknél is előfordul ez a jelenség.⁵⁷ Függőségként az alkoholizmust szeretném

---

⁵² Anthony Giddens: Szociológia. Bp.: Osiris Kiadó, 1997. p. 390.

⁵³ Cseh- Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Bp.: Gondolat, 1979. p. 317- 318.

⁵⁴ Anthony Giddens: Szociológia. Bp.: Osiris Kiadó, 1997 p. 390

⁵⁵ Gyurkó Szilvia: Rám is gondolatok. A gyermekközpontú válás lépései. Libri Kiadó, 2015. p. 34.

⁵⁶ Gyurkó Szilvia: Rám is gondolatok. A gyermekközpontú válás lépései. Libri Kiadó, 2015. p. 35.

⁵⁷ Gyurkó Szilvia: Rám is gondolatok. A gyermekközpontú válás lépései. Libri Kiadó, 2015. p. 39.

kiemelni. Az alkoholizmus maga után vonhatja az erőszakot és a gyermekbántalmazást is, amely egyértelműen befolyásolja a gyermekben kialakuló személyiséget, jellemvonásokat.⁵⁸ A válásokat általában a nők, feleségek kezdeményezik. Ez amiatt lehet, mert a nők előbb érzékelik a házasságban felmerülő problémákat, illetve nagyobb hangsúlyt is tulajdonítanak ennek, mint a férfiak.⁵⁹

4.2. A válás lélektana

A válás a házasság felbontását és véglegesen annak megszüntetését jelenti. A válás jelensége mellett való döntés igen nehéz, főleg abban a helyzetben, ahol van már egy közös gyermek. Hosszadalmas procedúra, sokszor elkeseredett küzdelmek kísérik végig. Ez a folyamat a válási szándék megjelenésétől egészen az új életvitel kialakulásáig és megszilárdulásáig tart. Megközelíteni rengeteg szempontból tudnánk a válást, akár egyszeri jogi aktusnak is tekinthetjük.⁶⁰ Ez azonban nem ennyire egyszerű, hiszen dönteni kell a gyermek vagy gyermekek elhelyezéséről és az anyagi javak megosztásáról is. Sven Loerzer megfogalmazta, hogy a váláskor nem csak a házasság szűnik meg, hanem maga a család is felbomlik.⁶¹ Ám ez nem azt jelenti, hogy a családi élet is megszűnik, csupán más formában folytatódik. Megváltozik sok kapcsolat ebben a folyamatban, és itt nem csak a gyermek- szülő kapcsolatra gondolok, hanem a rokonok, illetve a barátok közötti kapcsolatra is. Ezek a változások természetesen több tényezőtől függenek: például egyéni adottságoktól, a családtagok helyzetétől, tényállásuktól, odaadásuktól, segítőkészségüktől. Nehéz a két váló félnek, de a legnehezebb a gyermeknek. A válóperek során a feleket feldúltság, ingerlékenység, haragtarás, zaklatottság jellemzi. Valamelyik fél kudarcként éli meg ezt az időszakot, ekkor segítségére lehet a családja, barátai, rokonai és esetleg egy megfelelő szakember (pszichológus). A válás feldolgozása utáni időszak már sokkal derűsebb.

4.3. A válás folyamata

A válás olyan összetett és hosszadalmas folyamat, amelyet két szakaszra lehet elkülöníteni. Az első szakaszt a szakirodalom a döntéshozó szakasznak titulálja. Az egyén mérlegel, fontolóra veszi a válást, majd döntést hoz. Ez a periódus a tényleges különválásig tart, míg a felek között a válás be nem következik. Körülbelül egy évet vesz igénybe ez a szakasz.

A második szakaszt a szakirodalom alkalmazkodási szakasznak nevezi. Ekkor a felek már ténylegesen különváltak, és az új életvitelhez, élethelyzethez próbálnak alkalmazkodni. Ez egy hosszú időszak, sokkal több időt vesz igénybe, mint az előző szakasz, körülbelül másfél- két

---

⁵⁸ Gyurkó Szilvia: Rám is gondoljatok. A gyermekközpontú válás lépései. Libri Kiadó, 2015. p. 36.

⁵⁹ Gyurkó Szilvia: Rám is gondoljatok. A gyermekközpontú válás lépései. Libri Kiadó, 2015. p. 42-43.

⁶⁰ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 13.

⁶¹ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 13.

évet, de négy év a tipikus alkalmazkodási idő. Ezen az időszak alatt párhuzamosan több alfolyamat megy végbe.⁶²

Bognár Gábor és Telkes József a legfontosabb tényezőket emelték ki. Ilyen alfolyamat az *érzelmi leválás*, amely hatással van az összes többi területen folyó problémamegoldásra, így ez a leglényegesebb. Továbbá a *jogi elválás* is ilyen alfolyamat. Ez egy párhuzamosan végbemenő történés, amely általában problémák nélkül zajlik. A következő a *gazdasági leválás*. Mikor az eddigi háztartás szétszakad, így egyből két háztartás lesz. Sajnos lehetséges az is, hogy nem lesz olyan anyagi háttér, amilyen volt.⁶³ Ilyen alfolyamat továbbá a *szülő- gyermek kapcsolatok újjá rendeződése* is. A házasság felbontása után a legfontosabb lépés a gyermek elhelyezése. Melyik szülővel éljen a gyermek? Érdeemes a gyermek szempontjait előtérbe helyezni ennél a döntésnél. A másik lépés az, hogy a gyermek a másik szülővel hogyan és mikor fogja a kapcsolatot ápolni.⁶⁴ A következő alfolyamat az a *társas kapcsolatok átrendeződése*. A házasság során számos rokonnal és közös baráttal bővül a szűkebb és tágabb környezetünk. A válás során ezek a rokoni és közös baráti kapcsolatok meggyengülhetnek. Az utolsó alfolyamat a *pszichikus leválás*. Legtöbb esetben ekkor az egyének visszanyerik önállóságukat és függetlenségüket.⁶⁵

4.4. A válás jogi folyamata

A házasságnál a válás sokkal bonyolultabb eset. Maga a válás folyamatához és időtartalmához nagy mértékben hozzájárul az, hogy a felek meg tudnak-e egyezni közösen, vagy a bíróság segítségét igénylik ezen a téren.⁶⁶ A válás kimondásához elengedhetetlen a bírósági eljárás, hiszen a bíró feladata a házasság felbontása. A válni készülő felek keresetlevelet nyújtanak be a bírósághoz, ez indítja el a folyamatot. A bíróság körülbelül harminc nap után tárgyalást tűz ki.⁶⁷ Ez idő alatt a felperes és alperes megállapodást köthetnek egymás között a válás feltételeiben és járulékos kérdéseiben. Ilyen eset például, hogy *mind a ketten szeretnék- e a válást*. Találkozhatunk sok esettel mikor mégis meggondolják magukat a házaspárok, és visszalépnek a válástól. Fontos a mérlegelés, az átgondolás. A következő az *ingóságok megosztása* és az *ingatlan/ingatlanok megosztása*. Felmerülő kérdés ilyenkor, hogy melyik fél marad az addigi otthonukban, és melyik fél költözik el. Nagyon fontos továbbá a *házastársi tartás*, illetve fontos döntés a *lakáshasználat a válást követően*. A következő döntésnél mindenképpen a gyermeket

---

⁶² Bognár Gábor-Telkes József: A válás lélektana. Bp.: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1990. p. 13- 15.

⁶³ Bognár Gábor- Telkes József: A válásfolyamata. In: Feuer Mária (szerk.): A családsegítés elmélete és gyakorlata. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2008. p. 299.

⁶⁴ Cseh-Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Bp.: Gondolat, 1979. p. 336.

⁶⁵ Cseh-Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Bp.: Gondolat, 1979. p. 336- 337.

⁶⁶ Gyurkó István-Vincze Melinda: Válási kézikönyv. Bp.: GIVME 888 Kft., 2009. p. 17.

⁶⁷ Gyurkó István-Vincze Melinda: Válási kézikönyv. Bp.: GIVME 888 Kft., 2009. p. 18.

kell előtérbe helyezni és fontos, hogy az ő érdekeit nézzük. A *gyermekelhelyezés, szülői felügyelet* nem egyszerű döntés. Ehhez a témakörhöz tartozik a *kapcsolattartás a gyermekkel*. Ez a téma talán a legnehezebb kérdéskört alkotja a válás során. A szülők nem szeretnék a gyermeküknek fájdalmat okozni, illetve azt sem szeretnék, ha sérülne a válás során a gyermek. Igyekeznek olyan döntést hozni e téren, hogy a gyermek számára az arany középutat megtalálják. Hogy ez sikerül-e az már csak a két félen múlik. Az utolsó ilyen feltétel vagy kérdéskör az a *gyermektartási díj*.⁶⁸ A gyermektartási díj fizetése kapcsán általánosságban három szülő típust lehet megkülönböztetni. Az egyik az, aki rendszeresen fizeti a gyermektartási díjat, a következő az, akinek mindig szólni kell, de jobb esetben fizeti. A harmadik eset, aki nem fizeti, hiába szólnak neki. Nagyon sok szülő fordul bírósághoz amiatt, hogy a másik fel nem fizeti a gyermektartást.

Ha ezekben a kérdésekben meg tudtak egyezni a felek, akkor gyorsan, közös megegyezéssel el tudnak válni, ami egy bírósági tárgyalást eredményez. De ha nem sikerül a feleknek egyöntetűen döntést hozni az alábbiakban, akkor a bíróság tényállásos válást indítványoz, ami több tárgyalási nappól áll, sokkal hosszadalmasabb folyamatot generál.⁶⁹ A válás során a gyermekek érdekeit képviseli a bíróság, természetesen akkor, ha a gyermek az adott családban született. A bíróság dönt arról, hogy egyedül vagy közösen kapjon mindkét szülő felügyeleti jogot. A felügyeleti jog és a tartásdíj szoros összefüggésben vannak. Az a szülő kap tartásdíjat, akinél elhelyezték a gyermeket. Illetve az a fél marad általában a közös lakásban, aki gyakorolja a felügyeleti jogokat. A válás alatt és után a gyermeknek nagyon sok mindent kell feldolgoznia. Azzal segítünk neki, ha a megszokott környezetéből alapvetően nem válik ki.⁷⁰ A válások többségében a bíróság az anyának ítéli a gyermeket, gyermekeket.⁷¹ A külön élő szülőnek joga van a láthatáshoz, ezáltal lehetősége van a gyermekkel a kapcsolatot fenntartani és ápolni. A láthatásoknak három jogi típusa van. A típusai a következők: a rendszeres, az időszakos és felügyeleti.⁷² A felügyeleti jogokkal kapcsolatos jogszabályok megváltoztathatóak, ha a gyermek érdekei azt kívánják.⁷³

---

⁶⁸ Gyurkó István-Vincze Melinda: Válási kézikönyv. Bp.: GIVME 888 Kft., 2009. p. 18-19.

⁶⁹ Gyurkó István-Vincze Melinda: Válási kézikönyv. Bp.: GIVME 888 Kft., 2009. p. 19-21.

⁷⁰ Gyurkó István-Vincze Melinda: Válási kézikönyv. Bp.: GIVME 888 Kft., 2009. p. 20.

⁷¹ Bodonyi Edit- Hegedűs Judit: Egyszülős család vagy családtöredék. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vízely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.12. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

⁷² Mészáros Ádám: Minden, amit a láthatási jogról tudni érdemes. In: válásinfó honlapja.[online] Forrás: <https://valasinfo.hu/lathatas-kapcsolattartas/minden-amit-a-lathatasijogrol-tudni-erdemes> Letöltés dátuma: 2023.04.10.

⁷³ Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995. p.50.

4.5. A barátok, ismerősök és tágabb család reakciói a válásra

A válás során mindkét félnek olyan emberre vagy emberekre van szükségük, akikkel ebben az ínséges időben is megtudják osztani a problémájukat, gondjaikat. Fontos, hogy ezek az emberek tanácsot, segítséget és támaszt tudjanak adni. Ne ítélkezzenek, ne törjenek pálcát a fejük felett. A legtöbb ember a családjában és a baráti körében keres segítséget. A család nem ítéli el az egyént, igyekszik arra törekedni, hogy a legjobbat nyújtsa, hiszen tudja, hogy milyen gyötrelmes időszak ez a váló fél számára. A szülők előtt kellemetlen érzés és talán a legnehezebb beismerni a házasság felbontását. A szülők a gyermekük válását sokszor kudarcnak és „nevelési csődnek” érzik.⁷⁴A házasság felbontásával a szűkebb család kap nagyobb szerepet. Nemcsak érzelmileg adhat a közeli család támogatást, segítséget, hanem kézzelfogható módon is. Ha a tágabb rokoni kört vizsgáljuk, akkor arra juthatunk, hogy hiába erős a rokonainkkal a kapcsolatunk, mégsem állnak olyan közel hozzánk, hogy megosszunk velük ezt a változást, jelenséget. Ezekkel a rokonokkal csak meghatározott alkalmakkor találkozunk, például karácsonykor, születésnapok alkalmával, keresztelőkor, esküvő esetén. Természetesen a rokonságban is lehet olyan személy, akivel annyira bizalmas kapcsolatot ápolunk, hogy megosztjuk vele ezt a változást. Sajnos a szűkebb és tágabb környezetben is van olyan ember, aki megbélyegzi, esteleg elítéli az egyént a válás miatt.⁷⁵

A házasság során a két félnek a szűkebb és tágabb környezete sok emberrel bővült, akár családtagokkal, akár barátokkal, szomszédokkal és munkatársakkal. Ezek az említett kapcsolatok meggyengülhetnek vagy meg is szakadhatnak, mikor a két fél házassága felbomlik, megszűnik. Egy kutatás szerint az emberek leggyakrabban a barátoktól kérnek segítséget, majd a rokonoktól, szülőktől. A kutatás során kiderült, hogy a férfiak lényegesen kisebb arányban kérnek segítséget a közvetlen környezetükben élő személyektől, mint a nők.⁷⁶

Bognár Gábor és Telkes József szerint a legtöbb ember a barátaihoz fordul válás esetén. Baráti kapcsolatokat általában olyan személyekkel alakítunk ki, akikkel megegyeznek az értékeink, akikkel hasonló a felfogásunk, érdeklődésünk és hasonló életmódot élünk. Igyekeznek a válást megakadályozni, megoldást keresni rá, de ez nem minden esetben sikerül. Az ember barátai végigkövethetik a házasság kríziseit. Ezeknek a baráti kapcsolatoknak a támogató ereje is csökkenhet a válás következtében. A szomszédi és munkahelyi, azaz a térbeli közösségek lazulni

---

⁷⁴ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 88-89.

⁷⁵ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 76-89.

⁷⁶ Chiriboga, D. A. és szerzőtársai: Divorce, Stress, and Social Supports: A Study in Helpseeking Behaviour. Journal of Divorce, 1979. p: 3: 121-135.

fognak, esetleg meg is szűnhetnek a válás után. Robert Weiss háromlépcsős folyamatban írja le a házaspárok barátainak tipikus válaszait, amelyek a következők:

- segítség, törődés
- a rosszérzés kölcsönössé válása
- kölcsönös visszahúzóds.⁷⁷

Az első reakció gyakran a segítség és a törődés. Tapintatosak szeretnének lenni a felek. A második szakaszban a rosszérzés kölcsönössé válhat. Az elvált személy kezd újra formába jönni, kezd visszajönni az életerejére és kezd megszokni az új életét. A harmadik szakaszban a kölcsönös visszahúzóds fázisa érvényesül, ami általában mindkét oldalról tudatossá válik.⁷⁸

A munkahelyi kapcsolatok alakulásáról is fontos szót ejteni. Kezdetben a kollégák sokszor nagyon rugalmasak, együttérzőek és segítőkészek. A kollégák egy idő után elveszítik a türelmüket, körülbelül fél évig tudnak toleránsak lenni.⁷⁹

A válás senki számára nem egyszerű jelenség. A családnak, a baráti körnek a kollégáknak is egy változást jelent az életükben. A kapcsolatok ápolása és a társas tevékenységek hozzájárulnak a gyorsabb alkalmazkodáshoz, a feszültségek és a stresszhatás csökkenéséhez.⁸⁰

5. A válás és a gyermek

5.1. A szülők hogyan mondják el a gyermeknek/gyermekeknek, hogy el fognak válni?

A rosszul sikerült házasságok felbontása senkinek nem egyszerű, főleg ott nehéz, ahol gyermek van a családban. A gyermekeket erős és szoros kapcsolat köti a szüleikhez. A gyermekek a legapróbb érzelmi instabilitásokat is érzik, a szülők megváltozott viszonyáról nem is beszélve. Ezeket a változásokat titkolni nem érdemes a gyermek előtt. Hiába tesznek úgy a szülők, mintha minden rendben lenne, a gyermek megérzi, hogy valami megváltozott, valami nem olyan, mint régen. Számukra a legtöbb esetben a szülők válása jelenti a kisebb gondot. Inkább váljanak el, mintsem a család egységét megtartva gyűlöletben, haragban éljenek tovább. Sok szülőtől lehet hallani azt, hogy majd, ha megnő a gyermek, akkor válunk el. De miért is? Azt gondolják, hogy idősebb korban sokkal jobban elfogadják és egyszerűbben fel tudják dolgozni a gyermekek a válást. Ám minden gyermek másképpen fogja fel a szülei szétválását. A két fél között általában

---

⁷⁷ Weiss, R. S.: Marital Separation. Basic Books, New York, 1975.

⁷⁸ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 84-85.

⁷⁹ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 85.

⁸⁰ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 89.

ilyen helyzetben sok feszültség van. Az állandó nyomasztó légkör igen káros a gyermekekre nézve, és természetesen ez neki is egy fordulópont és egy nehéz időszak az életében.⁸¹

Fontos, hogy a gyermek/ gyermekek ne tragédiaként éljék meg szüleik válását. Fontos ilyenkor a megértés, és az is, hogy őszinte szavakat és gyengédséget kapjanak az anyától és az apától is.⁸² A legjobb megoldásnak azt tartom, hogy a gyermekkel az életkori sajátosságait figyelembe véve őszintén kell beszélni a problémáról. Arról, hogy apa és anya miért vitatkozik mostanság sokat, apa miért költözik el és sorolhatnám még ide az okokat.⁸³ A gyermekkel való beszélgetés előtt fontos, hogy a szülők is tisztázzák egymás között a helyzetet. Egy nyugodt, derűs és zavartalan légkört kell megteremteniük, mely során minden problémát meg tudnak beszélni. Fontos ez a közös gyermek érdekei miatt. Ha a szülők ebben meg tudnak egyezni, utána lehet csak a gyermekkel beszélni az adott helyzetről és a változásokról. Nagyon fontos az, hogy egyik fél se hibáztassa és szidja a másikat, és ne mutogassanak egymásra a gyermek előtt. Ő mind a két szülőt szereti, erősen ragaszkodik hozzá. Ha az előbb említettek közül valamelyik megtörténik, az a gyermekben rossz érzést kelt és mély fájdalmat jelent neki. Illetve ábrándokba sem szabad ringatni őket. Például: „Az apa egyszer talán visszajön!” Hajlamosak arra, hogy ebben reménykedjenek.⁸⁴ A gyermekkel továbbá akkor is beszélgetni kell, amikor mindkét fél számára a továbblépés elképzelése körvonalazódott. Arra gondolok itt, hogy elmondjuk neki, ki hol fog élni, mikor melyik szülő viszi óvodába/ iskolába, mikor látogatja meg a másik szülő. Ez a gyermek számára biztonságot fog nyújtani.⁸⁵ A beszélgetés során fontos továbbá, hogy a gyermekkel csak a legszükségesebb információkat osszuk meg. Nekik azzal teszünk jót, ha röviden, tömören, egyszerűen fogalmazva és világosan beszélünk velük. Részletezni nem érdemes, hiszen számukra lehet nem lesz érthető. Ha több gyermek van a családban, akkor fontos, hogy egy időben és egy helyen beszéljünk velük.⁸⁶

Minden gyermek másképpen fogja fel a tények közlését és szülei válását is. A gyermekek sírnak, dühösek lesznek, megijednek, vagy csak némán hallgatnak. A szülők azzal tudnak a legtöbbet segíteni, ha mindig őszintén válaszolnak, és mindent megbeszélnek a gyermekkel. Továbbá még fontos, hogy a gyermekek érzelmeit megértsék a szülők, vigasztalják, nyugtassák meg őket.⁸⁷

---

⁸¹ Sven Loerzer: A család felbomlásnak hatása a gyermekekre. In: Feuer Mária (szerk.): A családsegítés elmélete és gyakorlata. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2008. p. 308

⁸² Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995. p. 11.

⁸³ Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995. p. 35.

⁸⁴ Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995. p. 37.

⁸⁵ Deliága Éva: Kettőn háromfelé. Válás gyermekkel. Bp.: HVG Kiadó Zrt, 2018. p. 58-60.

⁸⁶ Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995. p. 38-39

⁸⁷ Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995. p. 42-43.

5.2. A válás hatása a gyermekekre

A hetvenes évektől kezdődtek azok a kutatások, melyek a válásnak a gyermekekre gyakorolt hatását vizsgálták. Addig a mindennapi tapasztalatokra és a klinikai gyakorlatokra alapoztak. A gyermekek gyógyíttatásával és beilleszkedési zavaraival foglalkozó szakemberek legnagyobb arányban az elvált szülők gyermekeivel találkoztak a praxisuk alatt. A kétszülős családban nevelkedő gyermekek számaránya azonban sokkal alacsonyabb volt. Ám ez nem azt jelenti, hogy a gyermek lelki és viselkedési zavara a válás időszakában és azt követően alakult ki.⁸⁸

A gyermek fejlődésére nagy hatással van a szülők hosszas vitája, az elhúzódó „harcok” és a válás is. Számára ez megrendítő, elkésztő érzés. A válás okozta veszteségek feldolgozása körülbelül egy évig vagy még tovább is elhúzódhat. Ebben szerepet játszhatnak a gyermekek kompetenciái. Itt például a gyermekek életkorára, személyiségére, idegrendszeri teherbírására, érzelmi stabilitására gondolok. A kicsiknél kevésbé látványos a válás feldolgozása, mint az idősebb korosztálynál.⁸⁹ Vannak olyan gyermekek, akik *saját magukat hibáztatják*, magukat okolják a szülei válása miatt. Ennek az oka az lehet, hogy amikor közlik a kisgyermekkel a tényt, hogy elválnak, a gyermekben az merül fel, hogy anya és apa biztos ő miatta szoktak veszekedni, ő az oka a problémáknak. Sokszor kisebbségi érzés uralkodik bennük, amivel nem tudnak mit kezdeni.⁹⁰ Fontos, hogy ezt az érzést eloszlassuk a gyermekekben.⁹¹ Gyakran óvodás és kisiskolás korban a legjellemzőbb ez, amikor a gyermekeknél önvádlással találkozunk. Ebben az időszakban intenzívebben jelennek meg náluk ezek a tünetek és általában rövidebb ideig tartanak. Az iskolában romolhat a teljesítményük, motiválatlanok lehetnek. A legtöbb gyermek kedvetlenné válik. A szülőnek gyorsan észre kell venni ezt a fajta változást a gyermekeiknél, és azonnal cselekedni kell. Nagyon fontos, hogy elegendő támogatást és szeretetet kapjon az ilyen gyermek. Különböző viselkedési problémák is jelentkezhetnek náluk. Általában még óvodás korra nem annyira jellemző, inkább kisiskolás és serdülőkorban. Ebben meghatározó az, hogy mennyi idős volt a gyermek, amikor felbomlott a család. Sajnos a válásnak felnőttkori hatása is van, hiszen a személyiségfejlődésükben nyomott hagyott. Általában azok a gyermekek, akiknek a szülei elváltak, felnőttkorukban sokszor hajlamosabbak lesznek ők is megtenni ezt a lépést. Ám szerencsére nem minden esetben van ez így.⁹²

---

⁸⁸Bognár Gábor-Telkes József: A válás lélektana. Bp.: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1990. p. 91- 92.

⁸⁹ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Harcban egymással. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.51.

⁹⁰ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Harcban egymással. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.42.

⁹¹ Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995. p. 45

⁹² Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Harcban egymással. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.52.

Vannak olyan gyermekek is, akik a válást követően felszabadultságot éreznek. A statisztikai adatok alapján tíz gyermekből egy érez így. A legtöbb esetben a bántalmazott gyermekek sorolhatók ide, hiszen félnek valamelyik szülő erőszakos megnyilvánulásaitól. Továbbá sok gyermek úgy gondolja, hogy a válás nem végleges, van visszaút. A kutatások kimutatták, hogy az érintett gyermekek 84%-a gondolja így.⁹³

A szakirodalom szerint azok a gyermekek nem szenvednek maradandó károsodást a válást követően, akinek a szüleinek sikerül egy olyan érzelmi háttérrel nyújtani, ami megnyugtatja őket és biztonságot jelenthet nekik.⁹⁴ A gyermeknek ebben az időszakban szükségük van szüleik, nagyszüleik, barátaik és pedagógusaik támogatására, segítségére.

5.3. Mire van ilyenkor szüksége a gyermeknek?

A válást megelőző időszakban és a válás után is sok-sok tapintatosságra van szükség, és arra, hogy a gyermek a maga módján ki tudja mutatni az érzéseit, érzelmeit. Még akkor is, ha anya számára ez olykor-olykor nehezen elfogadható. A gyermekek ebben az időszakban igyekeznek nem kimutatni érzéseiket, érzelmeiket, inkább magukba fojtják a bánatukat. A legfontosabb számukra továbbra is az, hogy édesanyját és édesapját továbbra is szerethesse, ha ők már nem szeretik egymást. A gyermekben folyamatosan tudatosítani kell, hogy nem őmiatta váltak el, a válásban semmi része sincs.⁹⁵ Cziegler Orsolya szerint a gyermeknek négy dologra van szüksége, melyek a következők:

- érzelmi biztonság,
- biztonságot jelentő napirend,
- gyermek számára megfelelő programok, tevékenységek,
- sok-sok szeretet.

A gyermekeket nem szabad kárpótolni drága ajándékokkal, nem pótolja sem a szeretetet, sem a veszteséget. Ez ideig-óráig fog működni és erre a gyermeknek egyáltalán nincs szüksége.⁹⁶

6. Túl az első krízisen

6.1. A megváltozott család

A válás az egész családot érintő nehéz folyamat, amely az érintettek számára nagy változásokat hoz. A válás során általában a megszokott dolgok megváltoznak, ebből a család sem kivétel. A család típusa, az összetétele, a családtagok szerepe és feladatai, a család funkciói gyökeresen

---

⁹³ Vajda Zsuzsanna: Válsághelyzetek a gyermek életében. In: Vajda Zsuzsanna - Kósa Éva: Neveléslélektan Bp.: Osiris Kiadó, 2005. p. 318.

⁹⁴ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Harcban egymással. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.52.

⁹⁵ Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995.p. 33-34.

⁹⁶ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Harcban egymással. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.50.-51.

megváltoznak, ami felborítja a megszokott életünket. A családnak lehetősége van ekkor egy új élet kezdéséhez. Új szerepek alakulnak ki és új feladatok hárulnak a tagokra, új barátságokat köthetünk, új izgalmakat és új örömeket élhetünk át. A válás utáni időszak a családtagok életében egy új szakaszt jelent, ahogy már ezt említettem is. Ezzel a megváltozott helyzettel a gyermekek gyorsabban megbarátkoznak, mint a szüleik.⁹⁷ Mind a gyermekeknek, mind a szülőknek egy nehéz feladat az új helyzettel való megbarátkozás, és az új helyzethez való alkalmazkodás. A kutatások alapján az mondható el, hogy a gyermekek sokkal rugalmasabbak e téren a szülőkkel szemben, könnyebben elfogadják a tényeket. Ilyen például az, hogy a másik szülővel (apával) nem minden nap találkozhatnak a gyermekek, hétvégeként, vagy csak kéthetente láthatják a másik felet. A megváltozott család gondolatával a gyermekek azért tudnak szüleiknél jobban megbirkózni, mert ahogy már említettem, a gyermekek könnyen tudnak alkalmazkodni az új helyzetekhez. Továbbá, ha válás után is megmarad a gyermekek személyes tere, megmarad a szobájuk, játékaik, a baráti körük, óvodájuk vagy iskolájuk, ez egy érzelmi biztonságot ad számukra.⁹⁸ Ez az érzelmi biztonság nagyon fontos a kisgyermek számára. Itt fontosnak tartom megemlíteni, hogy a gyermeknek azzal teszünk jobbat, hogy ha válás után az addigi házban folytatjuk tovább megváltozott, új életünket, hiszen már az neki egy negatív és rossz élmény, hogy az egyik szülője nincs ott. Természetesen azt gondolom, hogy minden gyermek más, és másképpen dolgozza fel a válást és máshogy alkalmazkodnak az azt követő időszakhoz. A válás során egyszülős családok jönnek létre. Ennek a családtípusnak az élete nem minden esetben egyszerű. Teljesen új és szokatlan helyzet ez számukra. Az egyedül nevelő szülőnek fel kell dolgozni a válást, az új helyzethez alkalmazkodniuk kell. Ezek a dolgok nagyon sok erőt és energiát igényelnek az egyéntől. Ezek mellett még a társadalom egy része megbélyegezheti, pálcát törhet felette. De ki az, aki segít ebben a nehéz helyzetben az egyedül nevelő szülőnek? A szakdolgozatom során ezt a témát még érinteni fogom. Nagy segítséget jelentenek a nagyszülők, rokonok, barátok, esetleg szakemberek. Továbbá azt gondolom, hogy a volt párnak is segítenie kéne ebben az időszakban. Sajnos azt tapasztalom, hogy ez nem minden esetben történik meg. Az egyszülős családban élők olyan mindennapi problémákkal találkoznak, amelyekkel meg kell küzdeniük. A családban megváltozik a tagok szerepe, hiszen csak anya, vagy csak apa lesz a gyermekkel/ gyermekekkel.⁹⁹ Ha az anya marad a közös házban gyermekével/ gyermekeivel, akkor nagy feladat hárul rá. Anyaként, családfenntartóként, háztartást vezetőként van szerepe és még a ház körüli munkákat is öneki kell elvégezni, ha nincs segítsége ebben.

---

⁹⁷ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Túl az első krízisen. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.56.

⁹⁸ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Harcban egymással. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.56.

⁹⁹ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Túl az első krízisen. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.56-62.

Nekem van erre egy személyes példám. Édesapám körülbelül tíz éven keresztül külföldön végzett munkát, nagyon ritkán látogatott haza. Édesanyám töltötte be ebben az időszakban az édesapa szerepét. Ő vezette a háztartást, a ház körüli munkákat elvégezte, emellett dolgozott, tanult és nevelte a két kiskamasz gyermekét. Neki is nagyon nehéz volt ez az időszak. Ez egy nagyon pozitív és követendő példa volt számomra. Az ellenkező esetben az egyedül nevelő apának sem egyszerű a helyzetük. Ezt a következőkben részletezem.

Összeségében azt gondolom, hogy a különválás után a gyermeknek és a szülőknek is egyaránt időt kell hagyni, hogy közösen kialakítsák az új életüket. Természetesen ez az időszak nem mindig könnyű sem a gyermeknek/ gyermekeknek, sem az elvált szülőknek. Fontos az elegendő minőségi idő, hiszen ez előbb- utóbb boldogságot hoz az életünkben.

6.2. Anya- gyermek kapcsolata

A válás során és az azt követő időszakban a gyermekek kapcsolata a szülővel megváltozhat. A gyermek a szüleit nagyon szereti, szoros kapcsolat van köztük, de ebben az új helyzetben megváltozik ennek a kapcsolatnak a minősége is. Lehet, hogy az egyik szülővel erősebb lesz a kapcsolata a másikkal pedig gyengébb, esetleg mind a két szülővel meggyengül, vagy ellenkező esetben megerősödik. Az anya és a gyermeke közötti kapcsolat minőségét is meghatározza a válás az azt követő időszakban. Általánosságban az mondható el, hogy a gyermekek többsége inkább az édesanyához ragaszkodik jobban. Talán ez onnan is adódhat, hogy az újszülött számára a környezete legfontosabb tényezője az anya. A gyermek gondozásában az anya tölti be az elsődleges szerepet, hiszen az esetek nagy részében ő az, aki otthon van a gyermekkel. Az anya végigköveti gyermeke fejlődését és az életének szakaszait. Emiatt kialakulhat egy szoros kapcsolat anya és gyermeke között. Sajnos ez meg is romolhat. A gyermeket/ gyermekeket a bíróság a legtöbb esetben a válás során az édesanyának ítéli.¹⁰⁰ A válás után a gyermeknek egy nagy csalódás, amikor az apa elköltözik otthonról. Ebben az esetben az is lehetséges, hogy az édesanyára fog haragudni a gyermek, amiért apa nem él velük együtt. Nagyon fontos ebben az esetben, hogy a gyermekkel őszintén tudjunk beszélni. El kell mondani neki, hogy azért váltak el, mert apa és anya nem értették meg egymást és senkinek nem jó az örökös veszekedés. Ilyen esetben az apának a gyermekében táplálni kell azt, hogy senki nem hibás és ne hibáztassa az édesanyját.¹⁰¹ Az is lehet, hogy az anya és gyermeke közötti kapcsolat még erősebb és szorosabb lesz a válást követően. Mivel az anya és gyermeke/ gyermekei egyedül élik tovább

---

¹⁰⁰ Bodonyi Edit- Hegedűs Judit: Egyszülős család vagy családtöredék. In: Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Bp.: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. p.12. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.

¹⁰¹ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Elhagyott a párom. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.26-27.

életüket, egyszülős családtípus alakul ki. Egymásra vannak utalva ebben az új szituációban, csak egymásra számíthatnak. Mind a két fél, mind az anya és mind a gyermekek beleszoknak ebbe a megváltozott családmmodellbe, és egy idő után a kapcsolatuk is megváltozik.

6.3. Egyedül nevelő apák

A mai világban az édesapák szerepe is változásokon ment keresztül. Régebben talán elképzelhetetlen volt, hogy a férfi nevelje a gyermeket vagy gyermekeket, mára már ez elfogadott. Kévs olyan esetről hallhatunk, amikor a bíróság az apának ítéli a gyermeket.¹⁰² De vannak olyan szituációk, mikor az édesapa neveli őket. Melyek ezek? Az első ilyen eset, mikor az *édesanya meghal*. Sajnos ez egy nagyon szomorú és nehéz időszak a család számára. A következő, mikor az *édesanya külföldön dolgozik*, ezért neveli az édesapa a gyermeket/ gyermekeket. A váló felek a válás előtt megegyezhetnek a válásnál felmerülő kérdésekben. Ilyen például a gyermek/ gyermekek elhelyezése. Általában a váló felek mérlegelik a helyzetüket.¹⁰³ Számításba kell venni az anyagi helyzetét a feleknek és mindenekelőtt a gyermek / gyermekek érdekeit kell nézni. Ebben az esetben lehetősége van az édesapának, hogy a gyermeket/ gyermekeket ő nevelje. Tehát a harmadik lehetőség, mikor *közös megegyezéssel döntenek arról, hogy az édesapa neveli tovább a gyermeket*. A következő esetben az apák akkor nevelhetik a gyermekeiket egyedül, mikor az *édesanyától megvonják a felügyeleti jogot*. Az édesanyáktól koholt vádak alapján szokták a felügyeleti jogot megvonni. Esetleg erőszak, rendőrségi ügyek, gyilkosság esetén. A közvetlen környezetemből szeretnék egy ilyen példát hozni. A szomszéd kisfiúnak a felügyeleti jogát a bíróság az édesanyának ítélte. Ez a hölgy az elmúlt egy évben az újszülött csecsemőjét meggyilkolta. Hamar kiderült, az édesanya tette és eljárás indult ellene. Mivel a hölgy szülei egészségügyi és más okok miatt nem tudták a gyermek felügyeletét biztosítani, így az édesapa kapta meg a felügyeleti jogot. Az utolsó eset, amikor az *édesanya lemond a felügyeleti jogáról*. Talán ezzel az esettel kevesebbszer találkozik az ember.

Jellemző az, hogy a gyermekét/ gyermekeit egyedül nevelő apáknak általában a nagyszülők segítenek a gyermekek nevelésében és gondozásában. De nem biztos, hogy ez minden esetben jó megoldás. Természetesen a nagyszülők rengeteget tudnak segíteni, de néha hátrányt is jelentenek. Beleszólhatnak a gyermek/ gyermekek nevelésébe, és lehet, hogy át is veszik az irányítást. Ebben az esetben tisztázni kell a nagyszülőkkel az adott problémát és az arany középutat meg kell találni. Továbbá az egyedül nevelő apák gyorsabban találnak új párt maguknak, mint

---

¹⁰² Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Egyedül nevelő apák. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.78.

¹⁰³ Gyurkó István-Vincze Melinda: Válási kézikönyv. Bp.: GIVME 888 Kft., 2009. p. 18-19.

az egyedül nevelő anyák. Ez amiatt is lehet, mert az apák egy anyapótléket keresnek a gyermekeik számára. A férfiak az esetek nagy részében nehezebben birkóznak meg a házimunkákkal, ezért is lehet nagyobb bennük a párkeresés motivációja.¹⁰⁴

6.4. Az egyedül nevelő szülő támogatása

Kitől kérhet az egyedül maradt szülő segítséget ebben a megterhelő időszakban? Általánosságban az mondható el, hogy az egyedül maradt egyének a szűkebb környezetében élő emberekkel a kapcsolata vagy megerősödik, vagy meggyengül, esetleg meg is szakad. Ez az egyén személyiségétől függ, és attól, hogy hogyan alkalmazkodik az új helyzethez, a változásokhoz. Általában a nagyszülők, rokonok és barátok adhatnak segítséget ebben az időszakban. Lelkileg támogatják az egyént, esetleg anyagi javakkal is segítik és még a gyermek/ gyermekek nevelésében és a ház körüli munkában is besegíthetnek.¹⁰⁵ Sok esetben az egyedül maradt szülő a gyermekkel/ gyermekekkel visszaköltözik a saját szüleihez. Ebben az esetben a szülőnek a nagymama és a nagypapa is nagy segítség. Már az anyagi terhek és a költségek is megoszlanak, arról nem beszélve, hogy a nagyszülők vigyáznak a gyermekre, míg a szülő dolgozik, viszik-hozzák az óvodába vagy iskolába, tanulnak és játszanak vele. Esetleg ők viszik a különórákra és a különböző sport- és művészeti foglalkozásokra, szükség esetén orvoshoz. Ilyen esetekben az egyedül nevelő szülő mentesül sok- sok feladat alól.¹⁰⁶ De nem szabad elfeledkezniük arról, hogy elsődlegesen ők a gyermek/ gyermekek gondviselői. Megeshet, hogy emiatt a szülő maga is gyermekszerepbe esik vissza, mert a szülei sok mindent elintéznek a gyermek körül. Ebben a helyzetben nagyon nehéz lesz a szülőnek visszanyerni a tekintélyét.¹⁰⁷ Elsődlegesen a gyermek gondviselője (apa/ anya) tölti be a szülő szerepét, még akkor is, ha a nagyszülők mindenben a segítségükre vannak. Nem szabad a nagyszülők segítségével visszaélni és a szülői feladatokat rájuk hárítani. Természetesen olykor- olykor jól jön a segítség, de nem szabad elfeledkezniük és lemondaniuk a szülői szerepükről és a feladatunkról sem.¹⁰⁸ Sajnos, ha nem találják meg ebben az esetben az arany közeputat, akkor könnyen lehet, hogy elveszítik a sok- sok örömet, élményt, játékoságot. Elsősorban a gyermekünkkel töltött idő lenne a legfontosabb. A gyermeknek ebben az életszakaszban van legjobban szüksége a szülőjére és az ő szeretetére. Továbbá az egyedül nevelő szülők segítségére lehetnek a rokonok. A nagynénik, nagybácsik segíthetnek ebben a helyzetben. Elvihatik hétvégére, akár nyaralni vagy közös programokat

---

¹⁰⁴ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Egyedül nevelő apák. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.80.

¹⁰⁵ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 78-89.

¹⁰⁶ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Az egyedül nevelő szülők segítései. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.83-34.

¹⁰⁷ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Túl az első krízisen. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.61.

¹⁰⁸ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Túl az első krízisen. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.61.

szervezhetnek a gyermekkel. Én még ide sorolnám a gyermek barátainak a szüleit és a szülő barátait is. Mind a két fél segíthet, hogy vigye-hozza a gyermeket óvodába vagy iskolába, esetleg a különböző különórákra, foglalkozásokra.¹⁰⁹ Ők is szervezhetnek együtt programokat. A szülő kollégái is a segítségére vannak az egyedül nevelő egyénnek, például olykor-olykor helyettesíthetik.¹¹⁰

Az egyedül nevelő szülő segítsége lehet a pszichológus, pszichiáter, amikor hosszútávon nem tud megbirkózni ezzel a helyzettel, a félelmeivel, nem tudja feldolgozni a válást és a veszteségeket. A segítségük által könnyebben és gyorsabban feldolgozhatók a problémák, veszteségek.¹¹¹ A szakemberek mellett nagy segítséget jelentenek a pedagógusok. Szükséges az, ha bevonják a szülők az óvodapedagógusokat, tanárokat, osztályfőnököket. Segíthetnek ötleteket, megoldásokat találni a mindennapi nevelési gondokra.¹¹²

Gyakran előfordul, hogy olykor- olykor olyan személytől kapnak segítséget, akitől nem várták volna ezt. Az ellenkező eset is megtörténhet, hogy akitől várnák, attól nem kapnak. Fontos, hogy merjenek segítséget kérni és ne szégyenkezzenek emiatt. Más emberrel is megtörténik, nincs ebben semmi szégyellni való, hiszen mindenkivel előfordulhat.¹¹³

6.5. Az egyszülős család problémái

Az egyszülős nevelés számos problematikus helyzetet rejt magában. Minden család élete más és más, de vannak tipikus problémák, melyek megegyeznek. Ilyen probléma lehet a feminin attitűdök kialakulása. Jelentős ebben az, hogy a gyermekünk milyen nemű, fiú vagy lány. A pszichológiai vizsgálatok alapján elmondható, hogy a kislányok az édesapához, a kisfiúk az édesanyához ragaszkodnak jobban. Természetesen mindkét nemű gyermeknek szüksége van az azonos és az ellenkező nemű szülőre. Szüksége van, hogy beépítse magába a nemének megfelelő magatartásmintákat, illetve a verbális és nonverbális kommunikációjához kapjon modellt. Ha az édesapa egyedül neveli fiúgyermekét, akkor a férfi nemi szerep elsajátításában nem sérül, de a nővel való kommunikációs mintái nem alakulnak ki. Ha az apának van édesanyja, lánytestvére, sógornője vagy a családban egy pótanya tölti be az édesanya szerepét, akkor ezt a mintát tudják pótolni ezek a személyek a gyermek életében. De csak abban az esetben

---

¹⁰⁹ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Az egyedül nevelő szülők segítségei. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.85.

¹¹⁰ Bognár Gábor -Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. p. 85.

¹¹¹ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Az egyedül nevelő szülők segítségei. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.85-86.

¹¹² Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Az egyedül nevelő szülők segítségei. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.85-87.

¹¹³ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Az egyedül nevelő szülők segítségei. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.88.

alakulhat ez ki, ha a kapcsolat rendszeres. A közös programok során a női minta belekerül a családba. Ezek a minták szükségesek a pszichoszexuális fejlődéshez. Sajnos nem csak ez az egyszülős család problémája. Probléma lehet még, mikor az édesanya vagy édesapa a gyermekével olyan szimbiotikus kapcsolatot alakított ki a válás után, ami a későbbiekben nehézséget jelenthet mind a két fél számára, de legfőképpen a gyermeknek. Gátolja a baráti kapcsolatok és a párkapcsolatok kialakulását is.¹¹⁴ A következő problémaként a kettős nevelést szeretném megemlíteni. A nevelési elvek a két szülő között homlokegyenest eltérnek egymástól. Az egyik fél mindent megad, akár azt is mondhatnánk, hogy lekenyerezi a gyermeket, hogy őt jobban szeresse. Ajándékokkal halmozza el, és minden szélsőséget megenged a gyermeknek, hogy ő legyen a jó szülő. Ezeknek hátterében állhat az, hogy igyekeznek a gyermeket kárpótolni vagy kisajátítani. Én ezt személy szerint nem tartom jó megoldásnak, mert ideig, óráig jó, de hosszútávon nem.¹¹⁵ Probléma lehet még a következetlenség. A szülők a gyermek érdekeit nézik, és azt, hogy nehéz neki ez a helyzet, de ahogy már sokszor említettem egy arany középutat meg kell találni. Az sem jó, ha túlzottan engedékenyek vagy túlzottan szigorúak vagyunk a gyermekkel szemben. Továbbá az sem, hogy hol engedünk, hol tiltunk. Ez okozhatja azt, hogy a gyermekben nem alakulnak ki az erkölcsi ítéletalakítás támpontjai. Gyanakvóvá és bizonytalanává válhat. A túlzott szigorú a szülők többsége azzal magyarázza, hogy most kell megfogni a gyermeket, amíg nem késő.¹¹⁶ A túlzott engedékenység nem tesz jót a gyermeknek. Természetesen sajnáljuk, de nem muszáj mindent megvenni neki és azt sem, hogy mindent megengedjünk neki. Nincsenek szabályok, nincsenek korlátok. Ez azt fogja eredményezni, hogy a gyermek a fejünkre nő, ő lesz az irányító. A túlvédő, túlóvó magatartás sem jó. Ötleteket és segítséget adhatunk a gyermek számára, de ne oldjuk meg helyette a konfliktusokat és a problémás helyzeteket sem. Megfosztják az ilyen szülők a gyermeket az én- erejének kipróbálásától, a reális önképének kialakításában. A nevelési problémák közé sorolnám a túlzott teljesítményelvűséget és a gyermek túlterhelését is. Ez már az óvodában elkezdődik és az egész iskolai életüket végigkíséri. A szülők nem reálisan mérik fel a gyermekük képességeit és teherbírását sem. Annyi ilyen esettel találkozok az ember a mindennapjai során, mikor a szülő erőlteti a gyermekére az ő vágyait és elképzelését. Általánosságban úgy tartják, hogy az elhagyott gyermekek önértékelése alacsonyabb lesz, kompetencia hiányban fognak szenvedni.¹¹⁷ Én ezzel sem értek

---

¹¹⁴ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Elhagyott a párom. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.35-40.

¹¹⁵ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Harcban egymással. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.41.

¹¹⁶ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Az egyszülős család nevelési problémái. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.68.

¹¹⁷ Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Az egyszülős család nevelési problémái. Budapest: Saxum Kiadó Kft., 2010. p.65- 75.

egyed, hiszen valamilyen szinten sérülnek azok a gyermekek, akik egyszülős családban nevelkednek. De ez nem azt jelenti, hogy a kétszülős családban élő gyermekekkel szemben nagy hiányosságai vannak. Fontos, hogy a gyermekek nevelésében a tudatosságra, tervezésre és a hosszú távú célok megalkotására törekedjenek a szülők. Figyelni kell a gyermek motivációira, vágyaira, egyéni adottságaira, érzelmeire, baráti társaságára, hiszen a gyermek személyiségfejlődését számtalan kedvezőtlen hatás is befolyásolhatja.¹¹⁸ Én csak pár problémát említettem, de a felmerülő problémáknak számtalan oka lehet.

6.6. Az óvodapedagógusok és az egyszülős család

A gyermek nevelésében és fejlődésében a családnak és az intézményes nevelésnek van kiemelt szerepe, fontossága. Az intézményes nevelésnél az óvodai nevelésre szeretnék kitérni. A gyermekek az elsődleges szocializációs közegből érkeznek az óvodákba, számukra ez a másodlagos szocializációs színtér és az intézményes nevelés közege. Az óvodai nevelői munka akkor lehet hatékony, ha az óvodapedagógus és a szülő kapcsolata szoros. Alapfeltétele a szülők és a pedagógusok közötti együttműködés és a kommunikáció. Ennek a célja a gyermek sokoldalú, harmonikus személyiségfejlődésének előmozdítása és biztosítása. Ehhez elengedhetetlen a gyermekkel kapcsolatos információk kölcsönös áramlása és megosztása az óvodapedagógusok és a szülők között. Az óvodában gyermekközpontú pedagógiai bánásmód történik. A jól kialakított napirend, az óvónők személyisége és kompetenciái sok-sok családnak mintát nyújtanak. A kisgyermeknek fontos a napirend. Számára meghatározók a szülei, azaz a családja, hiszen ez a közeg ad neki biztonságot. Az óvodapedagógusok minden esetben figyelembe veszik a gyermek családi körülményeit, a családtagok sajátosságait, szokásait, kultúráját. Így tehát lehetősége van arra a pedagógusnak, hogy segítséget nyújtson a családhoz illő adekvát formában is. Az egyszülős családokkal az óvodapedagógusnak sokkal elfogadóbbnak kell lennie. Nagyon fontos a két fél között a kölcsönös bizalom és az erre épülő kommunikáció. Lényeges, hogy mindig a pozitívumokat keressük. Meg kell találni a megfelelő módszert, amellyel az egyedül nevelő szülőket el tudjuk érni és motiválni tudjuk. Fontos továbbá, hogy minden esetben nyújtunk nekik segítséget. Adhatunk a szülőknek problémamegoldási stratégiákat, illetve ötleteket, amivel a mindennapi gondjaikat meg tudják könnyíteni.¹¹⁹

---

¹¹⁸ Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995. p.18.

¹¹⁹ M. Nádasi Mária: A megváltozott családok hatása a gyermekekre. Eötvös Loránd, Pedagógiai és Pszichológiai Kar. 2016. p. 43-45.

7. Empirikus vizsgálat

7.1. A vizsgálat módszertani ismertetése

A kutatásomhoz kvalitatív vizsgálati módszereket alkalmaztam. Három óvodapedagógussal készítettem interjút. Egy falusi, egy kisvárosi és egy nagyvárosi óvodapedagógus volt az interjúalanyom. Az interjút követően a válaszok mindegyikét áttekintettem, megvizsgáltam és összehasonlítottam. Az interjúkérdéseket az 1. számú mellékletben csatoltam. Emellett családrajzokat készítettem olyan kisgyermekkel, akik egyszülős családban nevelkednek, illetve olyanokkal is, akik kétszülős családban élnek. Ezeket a rajzokat a rajzelemzéssel kapcsolatos szakirodalom segítségével tanulmányozom a szakdolgozatomban.

7.2. Interjú eredményei

Az interjúkat óvodapedagógusokkal készítettem el, mivel azt sokkal hatékonyabbnak tartottam annál, hogy szülőkkel végezzem a kutatást. Lehet, hogy valamelyik szülő tolakodásnak venné, illetve az is lehetséges, hogy nem is szívesen nyilatkozna, hiszen ez egy nagyon érzékeny téma számukra is. Az óvodapedagógusok kívülálló személyek ebben a témában, az egész folyamatot végigkísérik. Olykor-olykor békebíróként és segítőként is részt vesznek ezekben a folyamatokban. Emellett még általánosságban elmondható, hogy az óvodában a pedagógusok és az őket segítők töltik a legtöbb időt a gyermekekkel és ezenfelül a fejlődésüket is nyomon követik. Ezáltal meg tudják figyelni a gyermekek szocializációjában történő változásokat, és az egyszülős családok mindennapi problémáit, nehézségeit.

Az interjút három óvodapedagógussal végeztem el. Az interjúalanyok felkérésekor az elsődleges szempontom az volt, hogy más és más típusú településen működő óvodában dolgozó óvodapedagógussal készíthessem el az interjút. Így egy falusi, egy kisvárosi és egy nagyvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógusra esett a választásom. Így azt is megtudhattam, hogy a három típusú településen működő óvodában megfigyelhetőek-e a szakdolgozatom témáját illetően bármilyen különbségek. A másodlagos szempont az volt, hogy különböző legyen az óvodapedagógusoknak a pályán eltöltött évek száma. Ezzel megtudhattam, hogy a korábbiakhoz képest a válás és az egyszülős családok gyakorisága változott-e, vagy sem. Az interjú kérdései először a válás gyakoriságát vizsgálták, továbbá azt, hogy a gyermekre milyen hatással van a család felbontása. A következőkben az egyszülős család arányáról, problémájáról kérdeztem a három óvodapedagógust. A legvégén abban segítettek nekem, hogy az óvoda és az óvodapedagógus hogyan tud közreműködni ebben az élethelyzetben, illetve arról kérdeztem még őket, hogy a szülők nyíltak-e az óvoda és az óvodapedagógus felé. Az interjúk nagyon jó hangulatban teltek,

és mind a három óvodapedagógus nagyon segítőkész volt. Az interjúk kérdései és összegzett válaszai a következők voltak.

Mindenekelőtt felsorolnám az öt témakört, amit a válaszok alapján hoztam létre:

- A kapcsolatok felbomlásának, a válások számának aránya
- Nemi és életkori különbségek a felbomlott családban élő és az egyszülős családban élő gyermekeknél
- A család és az óvoda, óvodapedagógusok együttműködése
- Láthatás és gyermekfelügyelet, kettős nevelés
- Az egyszülős család problémái

7.2.1. A kapcsolatok felbomlásának, a válások számának aránya

Eltérő válaszokat kaptam erre a kérdéskörre. A falusi óvodában nagyon alacsony az elváltak száma, körülbelül 1-2 fő. Az évek alatt jelentős változás nem figyelhető meg a számadatokat nézve. A kisvárosi óvodában már több, körülbelül 5-10 fő. Az kisvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógus így fogalmazott: *„A pályán eltöltött saját tapasztalatom szerint ez szám nem nagy, nem számottevő. Sokkal inkább azt tapasztalom, hogy többnyire anyagi okok miatt rossz házasságban, kapcsolatban maradnak a szülők és állandó konfliktus, feszültség veszi körbe a gyermekeket. Megítélésem szerint többet árt egy rossz házasság, egy megromlott kapcsolat a gyermeknek, mint egy válás. Természetesen véleményem szerint az sem mindegy, hogy a válás békében zajlik -e, vagy egy viharos, haragos válásról beszélünk, ahol esetleg még a gyermek láthatása körül is problémák adódnak, a szülőkegymásban keresik a hibát amikor a gyermek épp a másik féllel tölt időt.”* A nagyvárosi óvodában ezeknek száma több, 10 fő feletti. Természetesen ez nem minden esetben van így, ezek a megvizsgált óvodákat tükrözik. De egy közös jellemző is akadt, hogy általánosságban nézve egyre több gyermek lesz érintett manapság ebben a témában, bár hivatalos adatok szerint az elmúlt években és jelenleg is csökkenő tendenciában van a családok felbontásának száma. Továbbá megtudtam azt is, hogy régebben elenyésző számban voltak jelen az elváltak vagy a kapcsolatukat felbontók. Ezek mind azt jelentik, hogy a válások és a házasság nélküli kapcsolatok felbontásának a száma a vizsgált intézményekben növekedett. Arra tudok következtetni, hogy a faluban nem annyira jellemző a válás, mint a kisvárosban és a nagyvárosban.

Ezek után arra kerestem a választ, hogy az az egyszülős családok számának aránya mekkora a három óvodában. A falusi óvodában nagyon csekély azoknak a száma, akik egyszülős családban élnek. A kisvárosi és a nagyvárosi óvodákban már jelentősebb ez a szám. Kiderült továbbá az is, hogy az egyszülős családok száma is növekedett az évek folyamán.

7.2.2. Nemi és életkori különbségek a válásnál és az egyszülős családban

Először azt kérdeztem az óvodapedagógusoktól, hogy hogyan dolgozza fel a kisgyermek a válást. Mind a három óvodapedagógus hasonló válaszokat adott. Azt mondták, hogy ez gyermek-től függő. A kisgyermek máshogy dolgozza fel a traumát, a krízist, mint a nagyobb testvére, vagy a felnőttek. Nem lehet ezt az időt pontosan megmondani. Lehet egy év vagy akár több is. De az is lehetséges, hogy egy életen át nem tudja feldolgozni a kisgyermek a történéseket, csak elfogadja azokat. A kisvárosi óvoda óvodapedagógus így vélekedett: *„Ez megítélésem szerint függ az életkortól, függ attól is, hogy mennyire intelligens, kulturált formában történik a válás, és a gyermeknek ezt milyen módon, formában kommunikálják a szülők. Függ attól is, hogy a többnyire anyával maradó gyermek mennyit és milyen minőségben találkozhat az apukával, milyen a gyermek kötődése anyával illetve apával. Amennyiben a gyermek biztonságérzete egy normális kötődésetében a változást követően visszaáll, megítélésem szerint az egy hónaptól körülbelül egy év mire teljesen elfogadják az új helyzetet. Természetesen ez életkortól is függ.”*

Arra a kérdésemre, hogy hogyan tudják a gyermekek feldolgozni ezt a krízist, hasonló válaszokat kaptam. Az óvodapedagógusok válasza megegyezik ebben a kérdésben is. Az óvodapedagógusok szerint minden gyermek más és más. Emiatt máshogy tudják feldolgozni a traumát. Van, aki kijátssza magából. Vannak továbbá olyan gyermekek, akik nyíltan beszélnek a problémáikról, hogy mik történtek otthon. A nagyvárosi óvodapedagógus így vélekedik róla: *„Vannak, akik kijátsszák magukból, vagy éppen sokat beszélnek róla.”* A kisvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógus azt mondta, hogy: *„Mivel a saját válásom a gyermek 18 éves korában történt és folyamatosan megbeszéltük vele mi miért történik, és hogyan lesz tovább, így a saját szinte felnőtt gyermekemen nem igazán tapasztaltam jeleit szülőként. Ő elsöre amikor szóba került a válás szavakban fejezte ki, hogy nem hajlandó választani, akkor egyikünkkel sem marad. De azt is mondta, hogy tudja, hogy nem ő az oka, és hogy tudja, hogy nekünk így lesz jobb és így lehetünk majd újra boldogok külön. Még azt is azonnal átlátta, tudta, hogy mindkettőnknek idővel lesz új párja. Óvodapedagógusként véleményem szerint észrevehető jelei mindenképp lesznek. Újra sírva jön óvodába, jobban ragaszkodóvá válik, szeretethiányát észlelhetjük, szorongóbb lehet, akár újra bepisilhet az óvodai délutáni pihenéskor és éjszaka is, de sajnos előfordul az is, hogy agresszióban jelentkezik. Esetleg a hiszti megjelenik vagy számában több lesz látszólag ok nélkül is, illetve a dac, ellenállás.”*

Arra is kíváncsi voltam, hogy a gyermekeknél milyen változások figyelhetőek meg ebben az időszakban. A nagyvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógus azt mondta, hogy: *Vannak, akik*

csendesebbek, visszahúzódóbbak lesznek, vannak, akik síróssabbak, érzékenyebbek, mások agresszívek, de van olyan is, aki a válás után lesz kiegyensúlyozottabb.”. A kisvárosi óvodapedagógus azt mondta, hogy ebben az időszakban a gyermekek lehetnek csendesebbek, visszahúzódóbbak és lehetnek agresszívak is. A falusi óvodában dolgozó óvodapedagógus is ugyanezeket sorolta fel. A fent felsoroltak mellett a gyermekek többsége motiválatlan, csökken a játékévezetük és regressziós tünetek is megjelenhetnek, illetve pszichoszomatikus tünetek (fejfájás, hasfájás) is.

A következő kérdésem az volt e témakörön belül, hogy nemi illetve életkori különbségek vannak-e a tekintetben, hogy a válás hogyan hat a gyermekekre. Először a nemek közötti különbségeket vizsgáltam. A válaszok hasonlóak, hiszen a nemek között érzékelhetőek különbségek, de nem általánosíthatóak. Ám mégis többségében jellemző, hogy a lányok érzékenyebbek, a fiúk agresszívebbek lesznek a történet hatására. A falusi óvodapedagógus úgy fogalmazott, hogy: *„Ilyen tapasztalatom nincs. Azonban véleményem szerint a lányok többnyire apások és ezért talán a lányoknál érzékelhetőbbek a viselkedésbeli és pszichés változások. Különbség megítélésem szerint nincs nem szerint, sokkal inkább pszichés érettség szerint, illetve a fentebb már említett válás kimenetele szerint. A nagyvárosi és a falusi óvodapedagógusok azt tapasztalták, hogy a kisebbek ragaszkodóbbak lesznek, míg a nagyobbak dacosabbak. De ebben a kérdésben sem lehet teljesen általánosítani. A kisvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógus szerint a kisebb gyermekek még nem tudják annyira felfogni a dolgokat, mint a nagyobbak. Természetesen hiányzik az elköltözött családtag, sírhatnak is érte. A nagyobbak már jobban megértik, hogy mi történt és nehezebben fogadják el a változásokat.*”. A következőkben arra kaptam választ, hogy a korcsoportokban vannak-e különbségek. Az óvodapedagógusok hasonló választ adtak erre a kérdésemre is. A nagyvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógus így fogalmazott: *„Talán a kicsik ragaszkodóbbak lesznek, a nagyok inkább dacosabbak.*”. Összegzőképpen a gyermekeknél életkoruk szerint ezek a jellemző eltérések.

7.2.3. A család és az óvoda együttműködése

Ennél a kérdéskörnél arra voltam kíváncsi, hogy a gyermekek beszélnek-e a válásról és a családi problémákról. A gyermekek többsége nyíltan beszél a szüleik válásáról akár az óvodában dolgozókkal, akár barátaival. Bár ez is attól függ, hogy a gyermek hogyan dolgozza fel ezt, milyen érzései vannak e téren, és a személyisége is meghatározó lehet. Van, aki egyáltalán nem beszél róla, zárkózottabb e téren. A falusi óvodában dolgozó óvodapedagógus szerint nem jellemző, hogy a gyermekek beszélnek róla. A kisvárosi és a nagyvárosi óvodában a legtöbb gyermek beszél róla, említéseket tesz az óvodában dolgozók felé. A kisvárosi óvodapedagógus így

vélekedik e kérdésről: „*Sokfélék a gyerekek. Mindegyik egyedi személyiség. Ezért a válasra is sokféle reakció lehet egy kisgyermekben. Van, aki bezárkózik, szorongó lesz, és van, aki beszél róla. Véleményem szerint maradván az óvodás életkornál az a gyermek, aki beszél róla a csoportjában dolgozó, hozzá legközelebb álló felnőttnek elmeséli, de a játék közben társának is beszél róla, aki nem is biztos, hogy épp a barátja, hisz ebben az életkorban*”. A nagyvárosi óvodában dolgozó pedagógus azt mondta, hogy: „*Többségük igen, és általában tényként közlik a felnőttekkel, társaikkal a beszélgetéseik folyamán.*”.

Kíváncsi voltam arra, hogy a szülők nyíltak-e az óvoda és az óvodapedagógus felé. A falusi óvodában a szülők egy része zárkózottabb ebben a témában. Nem szeretnének beszélni a helyzetükről, talán amiatt, mert félnek, hogy elítélik őket. A szülők másik fele nyitott, bátrabban kérnek segítséget. A kisvárosi óvoda többsége nyíltan beszél a problémákról. Néha előfordul, hogy apró részletekbe is belemennek. Ezt a pedagógusok diszkréten kezelik. A nagyvárosi óvodában a szülők beszélnek legnyíltabban az óvodapedagógusokkal a problémákról, hiszen csak így lehet hatékony az együttműködés a két fél között. Előfordul, hogy többször kérnek tanácsot, segítséget. A kisvárosi óvodapedagógus így fogalmazta meg: „*Ez változó képet mutat. Mindig van olyan, aki nyíltabb, nagyobb bizalmat szavaz és elmondja mi zajlik és segítséget kér és van, aki nem. Azonban a gyermek viselkedésén amennyiben látható jelek vannak, mi magunk felajánljuk a segítséget akár csupán egy beszélgetés lehetőségét fogadóóra keretében.*”.

Ha a szülők nem nyíltak, akkor az óvoda és az óvodapedagógus honnan tudja meg a problémákat? A legtöbb esetben a gyermekektől informálódnak. Továbbá a nagyszülőktől és hozzátartozóktól tudják meg a problémákat. A falusi óvodában dolgozó óvodapedagógus egy negyedik opciót sorolt fel, a falu lakóitól is számos információt lehet megtudni.

A következő kérdésem az az volt, hogy mit tud tenni az óvoda és az óvodapedagógus, hogy a gyermekeket és/vagy a szülőket is támogassa? A pedagógusok között a válaszadáskor nagy volt az egyetértés, hiszen mindegyiküktől azt a választ kaptam, hogy az őszinte, nyílt kommunikációval, empátiával, toleranciával, rugalmassággal, tanácsadással tud segíteni az óvodapedagógus a gyermeknek és a szülőnek. Szükség esetén szakember ajánlásával is tud segíteni. Az óvodapedagógus fogadóóra alkalmával a szülővel bizalmasan tud beszélni. Ezekben az alkalmakon elmondhatják problémájukat. Az óvodapedagógusok igyekeznek tanácsot adni és segítséget nyújtani. A falusi óvodában dolgozó pedagógus azt mondta, hogy: „*Őszinte, nyílt kommunikáció, empátia, tolerancia, rugalmasság, tanácsadás, esetleg ha szükséges, szakember ajánlása*”. A következő kérdésem az volt, hogy az óvodapedagógus hogyan tud segíteni az egyszülős családban élő gyermekeknek? Az óvodapedagógusok az egyszülős családban nevelkedő gyermekekkel tapintatosabbak, toleránsabbak, türelmesebbek, megértőbbek. Tudják azt, hogy milyen

nehéz jelenleg az életük és igyekeznek rajtuk segíteni, hogy az óvodától és a pedagógustól biztonságot és szeretetet kapjanak. A gyermek több törődést, figyelmet és szeretetet igényel.

Végső soron az érdekelt, hogy az óvodás korcsoportok között (kiscsoport, középső, nagycsoport) van-e eltérés, hogy milyen problémáik vannak. Erre a kérdésemre azt a választ kaptam, hogy nem lehet kategorizálni a gyermekek problémáit életkoruk szerint. Nem beszélhetünk például tipikus nagycsoportos problémákról, vagy kiscsoportosok problémájáról.

7.2.4. Láthatás és a gyermekfelügyelet, kettős nevelés

Az első kérdésem az volt az óvodapedagógusok felé, hogy jellemzően melyik szülővel élnek a gyermekek. Mind a három óvodapedagógus azt a választ adta, hogy főként az édesanyával élnek. Ez abból is adódhat, hogy a bíróság általában az édesanyának ítéli a gyermeket/ gyermekeket.

Kíváncsi voltam arra, hogy az óvodapedagógusok ismernek-e egyedül nevelő apukát. A nagyvárosi és a falusi óvodában dolgozó óvodapedagógus nem tud egyedül nevelő apukáról, míg a kisvárosban dolgozó óvodapedagógus igen. Ő azt mondta nekem az interjú alatt, hogy akit/ akiket ismer, nagyon jól boldogulnak. Persze nekik is meggyűlik a bajuk, nincsenek könnyű helyzetben. Nekik is vannak tipikus problémáik, de a környezetük segíti őket.

Ehhez a kérdéskörhöz tartozik az is, hogy az ismert szituációkban a másik fél részt vesz-e a gyermek nevelésében. A nagyvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógus így nyilatkozott: *„A csoportomban jelenleg 2 kisgyermek él külön az édesapjától. Az egyik kislányért rendszeresen jön apa az óvodába vagy hozza őt, hetente többször is, óvoda utáni külön foglalkozásokra is többször viszi, együttműködik az édesanyával. A másik kislány édesapját nagyon ritkán látjuk az óvodában, a gyereknevelésből sem veszi ki a részét.”* A kisvárosi óvodában dolgozó kollégám is hasonlóan vélekedett: *„Én azt gondolom, hogy ez sok dologtól függ. Találkoztam már olyan családdal is, ahol az apuka nem segített a gyermeknevelésben és nem is látogatta a gyermekét. Olyan apuka is van a közvetlen környezetemben, aki rendszeresen látogatja gyermekét, elviszi kirándulni és rendszeresen fizeti a gyermektartás díját.”* A falusi óvodában az óvodapedagógus eddig olyan családdal találkozott, ahol az édesapát nem ismerte, mert még soha nem találkozott vele, így tudomása szerint a nevelésében sem vett részt.

A következő kérdésem az volt, hogy: *” Ha a másik szülővel tartja a gyermek a kapcsolatot, akkor mennyire látszik meg ez a fajta kettős nevelés?”*

Az óvodapedagógusok válasza megegyező volt. A gyermekek viselkedésében nagyon érzékelhető a kettős nevelés. Mind a két szülő szeretne mindent megadni gyermekének, hogy a kedvében járjon. Az édesapák többsége szokta a gyermeket elhalmozni minden jóval, és több

mindent megengedni a gyermeknek. Az édesanyák ebben a helyzetben próbálják visszafogni a gyermekeket. Emiatt konfliktus lehet, és a kettős nevelés erőteljesen meglátszik. A nagyvárosi óvodapedagógus így vélekedett: „*Volt olyan óvodásom, aki a hétfélig láthatás után rendszerint napokig zaklatott és agresszív volt. Azoknál, akik összhangban nevelik a gyermekeket, nem lát-ható változás.*”. A kisvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógus az alábbiakat mondta: „*Ez véleményem szerint sarkallatos kérdés és téma. Megítélésem szerint, ahol válás előtt nem volt kettős nevelés, ott később sem lesz, főleg, ha intelligens módon csendben békében történt a vá-lás. Sajnos azonban tapasztalatom azt mutatja, hogy esetekben megy az egymásra mutogatás, egymás hibáztatása, az ellen nevelés. Mindig a másik félre fogja a másik a gyermek épp aktuális nem kívánatos viselkedését, vagy ha beteg lesz a gyermek, akkor szintén megy a mutogatás, hogy mert nálatok lett beteg. Vagy kettős nevelés adódik még abból, hogy mindkét szülő szinte küzd a gyermeke szeretetért és emiatt nehezebben szab korlátot, nehezebben mond nemet a gyermekének, mert fél ahogy elveszíti a gyermeke szeretetét és nem akar majd menni hozzá. Így sajnos több esetben ez a szülő ráengedőbb.*”.

7.2.5. Egyszülős család problémái

Az első kérdésem az az volt, hogy: „*Ön szerint a gyermekek között észre lehet venni, hogy ki milyen család típusban él?*”. Mind a három óvodapedagógus válasza ugyanaz volt, szerintük nem lehet észrevenni a gyermekeknél, hogy ki milyen család típusban él. A kisvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógust azt mondta, hogy: „*Tapasztalatom szerint szembetűnően nem. Azt lehet észre venni, hogy az egyszülős gyermek, ahol semmilyen módon nem vesz részt az apa a gyermek nevelésében, az a gyermek nem említi apát beszélgetések során. Olyan tapasztalatom azonban van, hogy bár az édesanyával él együtt a gyermek, de még sincs megfelelő kötődés anya és gyermeke közt, az édesanyát szinte soha nem említi az óvodában, sem az apai nagyszü-lőknél.*”

Ezek után az egyszülős család problémáiról kérdeztem az óvodapedagógusokat. A következő kérdést tettem fel: „*Adódik probléma az egyszülős családban élő gyermekkel?*”.

Az óvodapedagógusok válasza ebben a kérdésben is megegyezett, hiszen adódhat, de ennél a kérdésnél sem általánosíthatunk. Az egyszülős családok többsége mindennapi problémákkal is küzd. A gyermekek viselkedésén lehet először észrevenni a változásokat.

Továbbá az egyszülős családok problémáiról kérdeztem az óvodapedagógusokat. Természe-ten vannak problémák - ezt a választ kaptam mind a három pedagógustól. A kisvárosi óvoda-pedagógus azt mondta, hogy: „*A gyermeket egyedül nevelő szülő általában zaklatottabb, fá-radtabb, ingerlékenyebb, türelmetlenebb.*”. A szülők jogosan érzik ezt, de nem mindig csak

ezek az érzések uralkodnak bennük. Vannak tipikus mindennapi problémák is, hiszen egy szülő van, akire rengeteg feladat hárul. A problémák idővel eltűnhetnek.

Ezek után arra kerestem a választ, hogy a nemek és a korosztályok között vannak-e különbségek az egyszülős családban nevelkedő gyermekek között. A nagyvárosi óvodapedagógus így vélekedett: „*Szerintem nincs, én legalábbis még nem tapasztaltam olyan jelentős különbséget, ami csak egyik, vagy csak a másik nemre lett volna jellemző.*”. A falusi óvodában dolgozó óvodapedagógus elmondása szerint ezt sem lehet nemek szerint kategorikusan szétválasztani. A kisvárosi óvodában dolgozó óvodapedagógus szerint a nemek között nincs nagy különbség, de a fiúk a lányokkal ellentétben jellemzőbben küzdenek általában magatartási problémákkal, illetve meglátása szerint a kisfiúkat jobban megviselhetik a változások.

7.3. Óvodás korú gyermekekkel készített családrajzok

Az óvodás korú gyermekekkel készített családrajzok elkészítésénél az elsődleges szempont az volt, hogy olyan gyermekekkel készítsem el ezeket, akik teljes, illetve egyszülős családban élnek. A következő szempont az volt, hogy öt-hat, esetleg hét éves korosztály közötti gyermekekkel készítsem el ezeket a rajzokat, hiszen a választott szakirodalom is ezt a korosztályt jelöli meg. A családrajzok elkészítéséhez úgymond van egy életkori határ. Az óvodáskorú gyermek rajzainál az öt, hat és hét éves korosztálynál tudunk eredményes munkát végezni. A gyermekek ebben az életkorban már felismerhető alakokat rajzolnak le. Természetes az, hogy egyes elemeket nem valóságként ábrázolnak, ez az életkori sajátosságaikból adódhat. A gyermekek rajzaiban az alakok azonosak és a teret az ábrázolt emberek között nem töltik ki. A gyermekrajzokon a színek azok, amik kontrasztosabbak és nyersebbek lesznek.¹²⁰

7.3.1. Családrajzok elemzése

A fent említett szempontok szerint négy egyszülős családban nevelkedő gyermekkel és kettő két szülős családban élő gyermekkel készítettem el a családrajzokat. Ezek a rajzok a Nagybarajomi Mesevár Óvoda és Bölcsőde intézményében készültek el. A gyermekek anonimitása megtartása miatt számmal fogom a gyermekek rajzait ellátni. A mellékletekben teljes méretben megtalálhatóak az elkészült rajzok.

A gyermekek hagyományos családrajzokat rajzoltak. Az instrukció a rajzok elkészítése előtt az volt, hogy „Rajzold le a családodat!”. A rajzok elkészítéséhez igyekeztem megfelelő körülményt biztosítani a gyermekek számára. Kétszemélyes helyzetben zajlott le az egész folyamat.

---

¹²⁰ Kárpáti Andrea (szerkesztette): Vizuális képességek fejlesztése. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 187-189.

A rajzoláshoz színesceruzát kínáltam, főleg vastag ceruzát, amelyek között nem szerepel a grafit ceruza. A gyerekek A/4-es lapot kaptak, hogy elegendő helyük legyen a családjuk lerajzolásához. A rajzolás menetét figyelemmel kísértem, nem befolyásoltam. A családrajzok elemzésénél az elsődleges szempont az volt, hogy a teljes és az egyszülős családban élő gyermekek rajzai között van-e különbség, és amennyiben igen, milyen mértékben és minőségben mutatkozik ez meg. A másodlagos szempontom az volt, hogy az egyszülős családban élő gyermekek kit tekintenek családtagnak.

Az elemzéshez a szakirodalom által meghatározott szempontokat szeretném használni, amelyek a következők:

- „sorrend
- a családtagok elrendezése, csoportonként való megjelenítése
- a családtagok elkülönítése
- méretarányok
- a családrajzokon szereplő emberalak megjelenítése, a megjelenítés minősége
- kihagyások és elhagyások
- rontások, javítások.”¹²¹

Ezek a szempontok alapján szeretném elemezni az elkészített rajzokat, továbbá Tihanyiné Vályi Zsuzsanna által leírtakra szeretnék támaszkodni az elemzés során.¹²²

7.3.2. Két szülős családban élő gyermekek rajzai

1.rajz (5 éves kislány)

2.rajz (7 éves kisfiú)

¹²¹ Tihanyiné Vályi Zsuzsanna: Amiről a gyermekrajzok beszélnek. Szeged: JatePress, 2008. p. 80.

¹²² Tihanyiné Vályi Zsuzsanna: Amiről a gyermekrajzok beszélnek. Szeged: JatePress, 2008. p. 80-95.

A rajzokat egy 5 éves és egy 7 éves gyermekkel készítettem el. Nemi elosztás szerint heterogén. Az 1. rajzot egy kislány, a 2. egy kisfiú készítette el. A két szülő családban nevelkedő gyermekek rajzait külön- külön nem elemezném ki, ugyanis nagyon hasonlóak. Ezek a rajzok úgy gondolom, hogy globálisan pozitívnak mondhatók. Az emberalakok térben közel helyezkednek el egymás mellett. Ez arra utalhat, hogy a család kapcsolata harmonikus. Az emberalakok arc kifejezései is pozitívan hatnak, hiszen mosolyognak. A méretviszonyokat mondhatjuk arányosnak. Az 1. rajzon az emberalakoknak a mérete azonos, talán az apuka egy kicsit nagyobb a többinél. Ez azt jelentheti, hogy a gyermek számára az édesapa érzelmileg nagyon fontos. A 2. rajznál az figyelhető meg, hogy a rajzoló gyermek a legnagyobb, utána a mama és az apa következik. Önmaga nagyméretű ábrázolása amiatt lehet, hogy a gyermek magabiztos és domináns egyéniség, amit nem vétőzök meg, mert mi, óvodai dolgozók is ezt tapasztaljuk. Mind a két rajzot kidolgozotttnak tartom. Pozitív még a rajzokban, hogy a háttérrel is kitöltötték. A gyermekek felhőkkel és nappal díszítették a rajzukat. Az 1. rajzot virágokkal díszítette a kislány és fűvel. A rajzoló nagyon sok virágot ismer és szereti is azokat. Ezek mellett a virág az életöröme nek és a szerelemnek a jelképe. Azt gondolom, hogy öröm számára a család és ez a legfontosabb neki. A 2. rajznál a kisfiú a jobb oldalra a házukat rajzolta le. A másik oldalon a mászókéjukat láthatjuk, ami közös a testvérével. Számára a ház és a fa mászóka fontos. A rajzolás során sokat mesélt a családjáról, élményeiről és természetesen a fa mászókáról.

7.3.3. Egyszülős családban élő gyermekek rajzai

a.

3.rajz (7 éves kisfiú)

A fent látható rajzot egy 7 éves kisfiú rajzolta, akinek a szülei különváltak. A gyermek édesanyjával él egy háztartásban. Az édesapával találkozik a gyermek, de kapcsolatuk nem szoros. A szülők a gyermek kiskora óta nincsenek együtt. A kisfiú saját magát és az édesanyját rajzolta le. Azt gondolom, hogy globálisan pozitív ez a rajz, hiszen az alakok egysorban helyezkednek

el. Magát és az anyukáját szorosan egymás mellé rajzolta, ez arra utal, hogy szoros a kapcsolat köztük. Továbbá megfigyelhető, hogy a felsőjük hasonló. Ez is arra utalhat, hogy az érzelmi kapcsolat közöttük nagyon erős. Először az édesanyját rajzolta le, később saját magát és utána díszítette a háttérrel. Ez összefügg az emocionális tényezőkkel. Azt gondolom azért rajzolta le először az édesanyját, mert ő a domináns és érzelmileg fontos számára. Az emberalakok méretarányai különbözőek. Az édesanya sokkal nagyobb, mint a gyermek. Az előző feltételezéseimet megerősíteni tudom, hiszen ez is azt jelenti, hogy az édesanya a domináns, örömet és szeretetet jelent számára. Azt gondolom, hogy ez nagyon kidolgozott rajz. A családtagokat gondosan megrajzolta és kiszínezte, ami azt sugallhatja, hogy egy kiegyensúlyozott családban nevelkedik a gyermek. Fontos, hogy élénk és vidám színeket használ. A háttér is gondosan ki van dolgozva. Ami rendkívül fontos, hogy az édesapa nem szerepel a rajzon, ez arról árulkodik, hogy számára az apa az anyához képest jóval kevésbé jelentős szerepet tölt be. Ennek ellenére a rajz nagyon pozitív benyomást keltett bennem. Árulkodik a rajz arról, hogy a gyermeknek az édesanya jelent mindent és az ő kapcsolatuk harmonikus.

b.

4.rajz (6 éves kislány)

A rajz készítője egy 6 éves kislány, aki édesanyjával és a nagymamájával lakik. A szülők körülbelül 1,5 éve élnek külön. Az édesapának van egy új párja és két közös gyermeke. A kislány ábrázolta az apát is a rajzon. Ennek több oka lehet. Az egyik az, hogy a kislány az apát is a családjának tartja attól függetlenül, hogy külön él az új családjával. Illetve amiatt is ábrázolhatta, mert a kislány és az édesapa kapcsolata jónak mondható. Ezekén túl előfordulhat az is, hogy az édesapját még nem tudta elengedni. Ez a rajz is, úgy, mint az előző, globálisan pozitívnak mondható, hiszen egy sorban helyezkednek el az emberalakok. A kislány először az édesanyját rajzolja le, ami utalhat arra, hogy az édesanyához érzelmileg szorosan kötődik. Saját magát helyezi első helyre és az édesapát az utolsó. Ez összefüggésben van az emocionális tényezőkkel. Itt nagy szerepe van az aktuális vagy általános érzelmeknek. A kislány az anyukát

nagyobbra rajzolta, mint a mamát vagy apát, illetve saját magát az anya oldalára rajzolta. Ebből is az következik, hogy az anya domináns és érzelmileg szorosan kötődik hozzá a kislány. Érdekes, hogy az anya, nagymama és apa keze összeér, mintha fognák egymás kezét. Ebből az következhet, hogy számára ők alkotnak egy egységet, ők a felnőttek. A szülőket azonosan ábrázolja, ami azt jelenti, hogy alapvetően mind a két szülőhöz kötődik.

c.

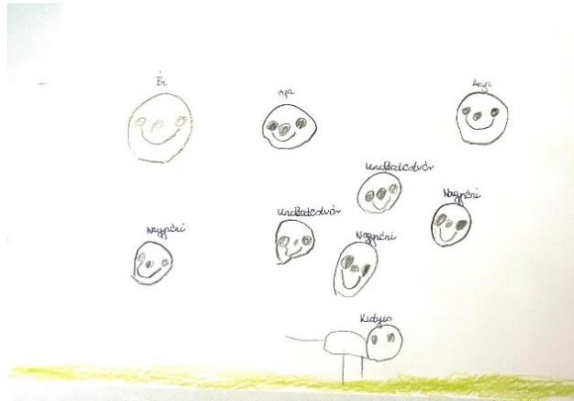

5.rajz (6 éves kislány)

A rajz készítője egy 6 éves kislány volt, aki az édesanyjával és rokonaival él együtt. Az édesapa a gyermek egészen kicsi kora óta nincs a családdal. A gyermek a rajzán mindenkit ábrázolt, akivel egy háztartásban él.

Azt gondolom, hogy ez a rajz globálisan negatívnak mondható, hiszen nem ismerhető meg határozottan a családszerkezet. Magát középre rajzolja le, ami ebben az életkorban megszokott. Először az édesanyját rajzolja le, amely utalhat arra, hogy erős érzelmi kötődés van köztük és hogy ő a domináns. A kislány az egész családot kis méretben ábrázolta. Ez jelentheti a rajzoló szorongását, bizonytalanságát, félelmét, negatív énképét és esetlegesen felmerülő családi problémákat. Önmagát a testvére és az édesanya közé rajzolta. Ő velük szorosabb a kapcsolata a gyermeknek. A rajzon megfigyelhető több csoport. Az egyik az ő maga és a testvére, a másik az anya, a harmadik az unokatestvére és a negyedik a nagynénje és az unokaöccse. A testvérét maga mellé rajzolta, ami továbbá is azt jelenti, hogy érzelmileg kötődik hozzá. Ami rendkívül fontos, hogy az édesapát nem ábrázolta. Továbbá ki szeretném emelni, hogy a családtagokon kívül nagy hangsúlyt fektetett a díszítésre. A háznak ajtaja van és fent a tetőn ablak. Ez amiatt lehet, hogy ők az emeleten élnek az édesanyjával.

d.

6.rajz (5 éves kisfiú)

A rajz készítője egy 5 éves kisfiú volt, aki az édesanyjával és a rokonaival él egy háztartásban. Az előbb elemzett rajzoló kislánynak az unokaöccse a kisfiú. A kisfiúval az édesapja tartja a kapcsolatot, igaz nem annyira jelentősen, ahogyan a szülők kapcsolatának felbontása elején. Egyre ritkábban látogatja és hívja telefonon. Közrejátszhat, hogy új párja van az édesapának és a párjával most született közös gyermekük. A kisfiú 3 éves kora óta csak édesanyjával és a rokonokkal él együtt. A kisfiú fejjel ábrázolta a családtagjait. Úgy gondolom, hogy ez a családrajz is globálisan negatív, hiszen a családtagok össze-vissza vannak elhelyezve szétszórva a térben. Az édesapát is lerajzolta, ami a vágyait jelentheti. Vágyakozik az édesapjára, és még nem tudta elengedni. Az anya, apa és önmaga egy vonalban van, ez azt jelentheti, hogy ők hárman alkotnak egy egységet. Az egyik nagynéni a gyermek alatt van, a többi rokontól távol. Az ő kapcsolatuk nem olyan jó, emiatt rajzolhatta oda, a többi családtagtól messzebb. Az anya és az apa alá ábrázolta az unokatestvérét, akivel szoros a kapcsolatuk. Illetve az unokatestvértől egy kicsit lejjebb a másik nagynénjét, ők összetartoznak. Ő sokat gondolja a mindennapokban, illetve az érzelmileg jobban kötődő unokatestvérenek az édesanyja. Az másik unokatestvére és a másik nagynénje majdnem egyvonalban vannak. A rajz meghatározó tagja a kutyus. Érdekes, mert a kutyus apa és anya közös tulajdona volt. Mostanában egyre többet emlegeti a kutyust, meghatározó lett az életében. A gyermek rajzán több csoportot is megfigyelhetünk. Az első az anya, apa, és a kutyus. A második saját maga. Önmaga elutasítása több problémára is utalhat. Lehet önértékelési probléma vagy az, hogy kizártnak, mellőzöttnek érzi magát a családban. A harmadik elkülönült egység csupán a távolabbi nagynénjéből áll.

Az elkészített családrajzokról elmondhatóak összeségében, hogy reálisan ábrázolták a családtagjaikat. Nagyon sok dolgot elárul az, ahogyan lerajzolták őket, és ebben nagy segítségemre volt a szakirodalom. Több gyermek ábrázolta a rajzán, azokat a személyeket, akikkel egy háztartásban élnek, illetve akik a gondozásukban segítkeznek a szülőknek, valamint gyakoriak

voltak azok a személyek, akikhez érzelmileg közel áll a gyermek. Ilyen segítő a nagymama, nagynénik. Azonban nem minden egyszülős családban nevelkedő kisgyermek ábrázolta az apukát. Főleg azok a gyermekek nem, akikkel az édesapjuk nem tartják a kapcsolatot. A teljes, illetve az egyszülős családi rajzok között véltem felfedezni különbséget. Ilyen különbség a családtagok elhelyezése, csoportként való megjelenése, az elkülönítése és a méretviszonyok.

8. Összegzés

Szakedolgozatomban a válás óvodás gyermekekre gyakorolt hatását vizsgáltam. Szakedolgozatom elsődleges céljaként azt tűztem ki, hogy végzős óvodapedagógusként elmélyedjek e témában, és jártasságot szerezzek e területről. Úgy gondolom, hogy a jövőben az óvodapedagógusi pályámon fogom tudni kamatoztatni ezeket az információkat. Továbbá szakedolgozatom céljaként azt tűztem ki, hogy közelebbről megismerhessem azt, hogy a válás milyen hatással van a gyermekekre és hogy az egyszülős családban élő gyermekek szocializációja különbözik-e azoktól a gyermekektől, akik két szülős családban élnek, és ha különbözik, milyen mértékben érzékelhető ez az eltérés. Emellett arra is kaptam választ, hogy az óvoda, az óvodapedagógusok, és az őket segítő emberek (pedagógiai asszisztensek, dajkák) hogyan tudják a gyermeket segíteni, támogatni ebben az „élethelyzetben”. A szakedolgozatom során kiderült, hogy a gyermeknek többsége negatív élménynek éli meg a család felbontását és a válást. Ami viszont pozitív, hogy nagyon alkalmazkodók tudnak lenni, ezáltal néha jobban el tudják fogadni a változásokat, mint a felnőttek. Megismertem továbbá a válás hatását a gyermekek szemszögéből. Választ kaptam arra, hogy az egyszülős családban, illetve a kétszülős családban élő gyermekek között óvodás korosztályban nem érzékelhetőek hatalmas különbségek és nem indulnak hátrányokkal. Természetesen sérül a gyermek valamilyen szinten, de ha az egyik szülő olyan légkört biztosít neki, ahol biztonságban és szeretetben érzi magát és támogatják, nem lehet számottevő probléma. Én úgy gondolom, hogy a kitűzött céljaimat sikerült megvalósítanom, hiszen mind a szakirodalom tanulmányozása, mind a kutatás során rengeteg ismeretet szereztem ebben a témakörben. Az interjúk nagy segítségemre voltak abban, hogy megismerjem jobban a szakedolgozatom témáját, hiszen három tapasztalt óvónőtől kaptam ezekre választ. Úgy vélem, hogy ennek a témának a választása a legjobb döntés volt, nagyon aktuális téma, és a jövőben még aktuálisabb lesz. Összességében úgy érzem, hogy fontos szakmai tapasztalatokat szereztem a szakedolgozatom során, illetve rengeteg hasznos dologgal találkoztam, amit kamatoztatni tudok a továbbiakban.

9. Irodalomjegyzék

- 1) 2011. évi népszámlálás. 16. A családtípusok jellemzői. Budapest: KSH, 2015. Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_16_2011.pdf Letöltés dátuma: 2023.03.08.
- 2) Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Budapest: Osiris Kiadó, 2006.
- 3) Anthony Giddens: Szociológia. Budapest: Osiris Kiadó, 1997.
- 4) Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995.
- 5) Bodonyi Edit, Busi Etelka, Hegedűs Judit, Magyar Erzsébet, Vizely Ágnes: Család, gyermek, társadalom. Budapest: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2006. Forrás: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.
- 6) Bognár Gábor - Telkes József: A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986.
- 7) Chiriboga, D. A. és szerzőtársai: Divorce, Stress, and Social Supports: A Study in Help-seeking Behaviour. Journal of Divorce, 1979.
- 8) Családszociológia Szöveggyűjtemény - Bánlaky Pál: A család belső működése- A családon belüli belső kapcsolatok dinamikája. Debrecen, 2006. Forrás: <https://mek.oszk.hu/13000/13089/13089.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.08.
- 9) Cseh-Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Bp.: Gondolat, 1979.
- 10) Deliága Éva: Ketten háromfelé. Válás gyermekkel. Bp.: HVG Kiadó Zrt, 2018.
- 11) Demográfiai Portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről Murinkó Lívia-Spéder Zsolt: Párkapcsolatok, házasságkötés. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest. 2021. Forrás: <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2837/2727> Letöltés dátuma: 2023.03.08.
- 12) Czibere Ibolya (szerk.): Családszociológia. 2006. Forrás: <http://mek.oszk.hu/13000/13089/13089.pdf> Letöltés dátuma: 2023.03.18.
- 13) Cziegler Orsolya: Egyedül nevelem. Budapest: Saxum Kiadó Kft.,2010.
- 14) Farkas Péter: A szeretet közössége. A családszociológia alapja: A család változása. L'Harmattan Kiadó, 2006.
- 15) Gyurkó István-Vincze Melinda: Válási kézikönyv. Bp.: GIVME 888 Kft., 2009. p. 17.
- 16) Gyurkó Szilvia: Rám is gondoljatok. A gyermekközpontú válás lépései. Libri Kiadó, 2015.

- 17) Hablicsek László: A család alakulása, a családformák történelmi változásai. In: Balogh Margit, Bekény István, Dányi Dezső, Élesztős László, Hernádi László Mihály, Oros Iván, Tiner Tibor (szerk.). Magyarország a XX. században. II. kötet. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. p: 204-210. Letöltés dátuma: 2023. 03. 08. Forrás: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/192.html>
- 18) Kárpáti Andrea (szerkesztette): Vizuális képességek fejlesztése. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995.
- 19) Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999.
- 20) Magyarország a XX. században. Házasság és válás. A házasság megszűnése, a válás. Szekszárd. Babits Kiadó. 1996-2000. Forrás: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/185.html#190> Letöltés dátuma: 2023. 04. 07.
- 21) Mediátor Műhely: Blog – Mi a mozaikcsalád? Forrás: <https://mediatormuhely.hu/mi-az-a-mozaikcsalad/> Letöltés dátuma: 2023.03.08.
- 22) Mészáros Ádám: Minden, amit a láthatási jogról tudni érdemes. In: válásinfó honlapja. [online] Forrás: <https://valasinfo.hu/lathatas-kapcsolattartas/minden-amit-a-lathatasi-jogrol-tudni-erdemes> Letöltés dátuma: 2023.04.10.
- 23) M. Nádasai Mária: A megváltozott családok hatása a gyermekekre. Eötvös Loránd, Pedagógiai és Pszichológiai Kar. 2016.
- 24) Monostori Judit, Óri Péter, Spéder Zsolt: Demográfiai Portrá 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Bp., 2021. p. 31. Forrás: <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2837/2727> Letöltés dátuma: 2023.03.08.
- 25) Neményi Ágnes: Családszociológia. Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2010.
- 26) Statisztikai Tükör. A válások demográfiai jellemzői. KSH, 2019. március 28. Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf> Letöltés dátuma: 2023.04. 07.
- 27) Sven Loerzer: Ha a szülők válnak. Bp.: Park Könyvkiadó, 1995.
- 28) Szabó Mihályné: A család szerepe, jelentősége, funkciói, kapcsolatfelvétel, a család megismerésének módszerei, technikái. Letöltés dátuma: 2023. 03. 08. https://www.nive.hu/Downloads/Szakkezesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1853_007_101015.pdf
- 29) Szeitl Mónika: A leggyakoribb családmódok a 21. században Forrás: <https://www.life.hu/eletmod/20200513-a-leggyakoribb-csaladmodellek-a-21-szazadban-jellemzoi-csaladtipusok-csaladfajtak.html> Letöltés dátuma: 2023.03.08.
- 30) Tihanyiné Vályi Zsuzsanna: Amiről a gyermekrajzok beszélnek. Szeged: JatePress, 2008.

- 31) Vajda Zsuzsanna-Kósa Éva: Neveléslélektan: Vajda Zsuzsanna: Válsághelyzetek a gyermek életében. Bp.: Osiris Kiadó, 2005.
- 32) Varga István: A család története In: Czédliné Bárkányi Éva: A család múltja és jelene. Kultúra és Közösség. IV. folyam II. évfolyam 2011/IV. szám. p. 99.-100. Forrás: http://www.kulturaeskozosseg.hu/pdf/2011/4/kek_2011_4_12.pdf Letöltés dátuma: 2023. 03.18.
- 33) Verena Krähenbühl, Hans Jellouschek, Margarete Kohaus-Jellouschek, Roland Weber: Mozaikcsaládok. Bp.: Animula Kiadó, 2007.
- 34) Weiss, R. S.: Marital Separation. Basic Books, New York, 1975.

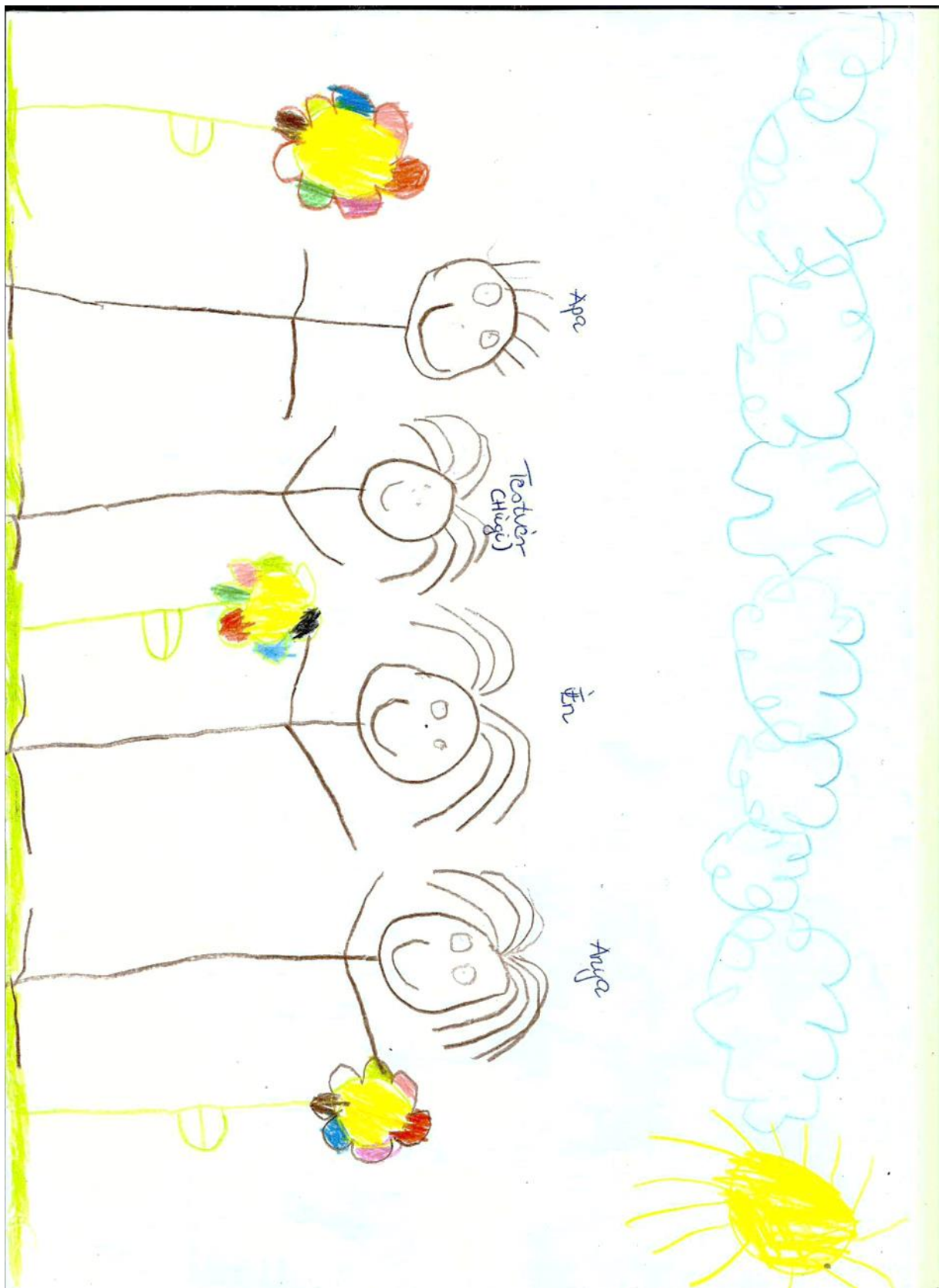
10. Mellékletek

1) számú melléklet: Interjúvázlat/ interjú kérdései

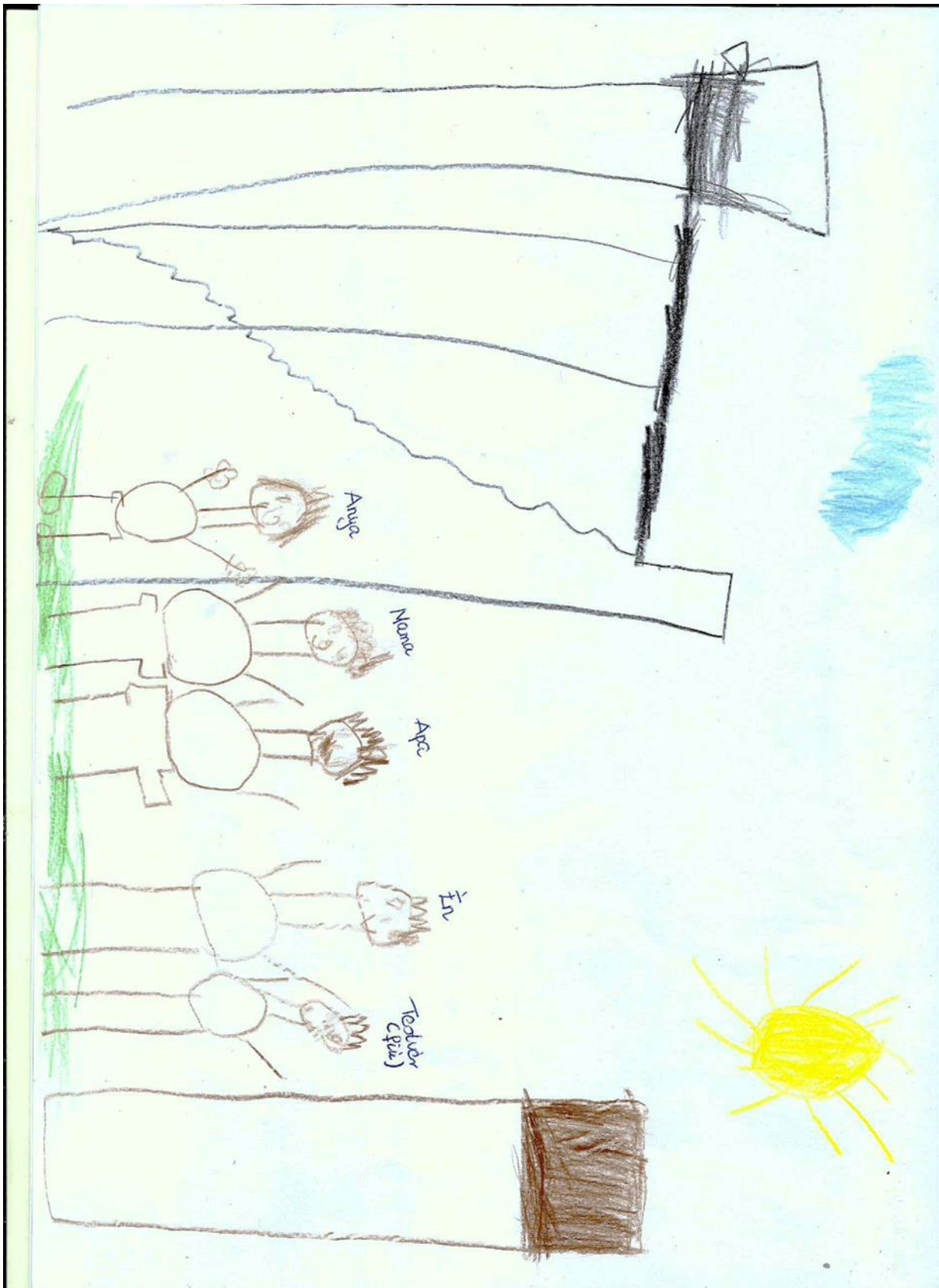
1. Hány éve dolgozik Ön óvodapedagógusként?
2. Az óvodáskorú gyermekek milyen arányban érintettek a szülők kapcsolatának a felbontásával kapcsolatban?
3. Mit gondol, mennyi időre van szüksége a gyermekeknek arra, hogy feldolgozza szülei válását vagy a szülei kapcsolatának felbontását?
4. Ön szerint vannak jelei annak, hogy hogyan dolgozta fel a gyermek a történeteket? Ha igen, mik ezek?
5. Milyen változások figyelhetők meg a gyermek viselkedésében a válás vagy a család felbontását követően?
6. A lányok és a fiúk között érzékelhetőek-e különbségek? Ha igen, mik ezek a különbségek?
7. Van-e eltérés az óvodás korcsoportok (kiscsoport, középső, nagycsoport) között abban, hogy miként hat rájuk a válás jelensége? Ha igen, akkor milyen eltérések figyelhetők meg?
8. Beszélnek nyíltan a gyermekek a szüleik válásáról? Amennyiben igen, kivel és milyen minőségben?
9. Ahol Ön dolgozik, az óvodás korú gyermekek milyen arányát érinti az, hogy egyszülős családban élnek?
10. Jellemzően melyik szülővel élnek a gyermekek?
11. Tud -e egyedül nevelő apukáról? Ön szerint hogyan boldogulnak ők?
12. A másik fél (szülő) részt vesz a gyermek nevelésében? Ha igen, hogyan?
13. Ha a másik szülővel tartja a gyermek a kapcsolatot, akkor mennyire látszik meg ez a fajta kettős nevelés?
14. Ön szerint a gyermekek között észre lehet venni, hogy ki milyen család típusban él?
15. Adódik probléma az egyszülős családban élő gyermekkel? Ha igen, mi az?
16. Ön mit gondol, vannak az egyszülős családokban tipikus problémák, amik a legtöbb esetben előfordulnak?
17. Az óvodás korcsoportok között (kiscsoport, középső, nagycsoport) van eltérés, hogy milyen problémáik vannak? Ha igen, akkor mik az eltérések?
18. Mit gondol a lányok és a fiúk között van-e különbség? Van tipikus olyan probléma, ami a fiúkra vagy a lányokra jellemző?

19. Az óvodapedagógus hogyan tud segíteni az egyszülős családban élő gyermekeknek?
20. A szülők mennyire nyíltak az óvoda és / vagy az óvodapedagógus felé? Kérnek segítséget?
21. Ha a szülők zárkóztak ebben a témában, az óvoda/ óvodapedagógus honnan tudja meg a problémákat?
22. Mit tud tenni az óvoda és az óvodapedagógus, hogy a gyermekeket és/vagy a szülőket is támogassa?

2) számú melléklet: 1.rajz -5 éves kislány, aki kétszülős családban él

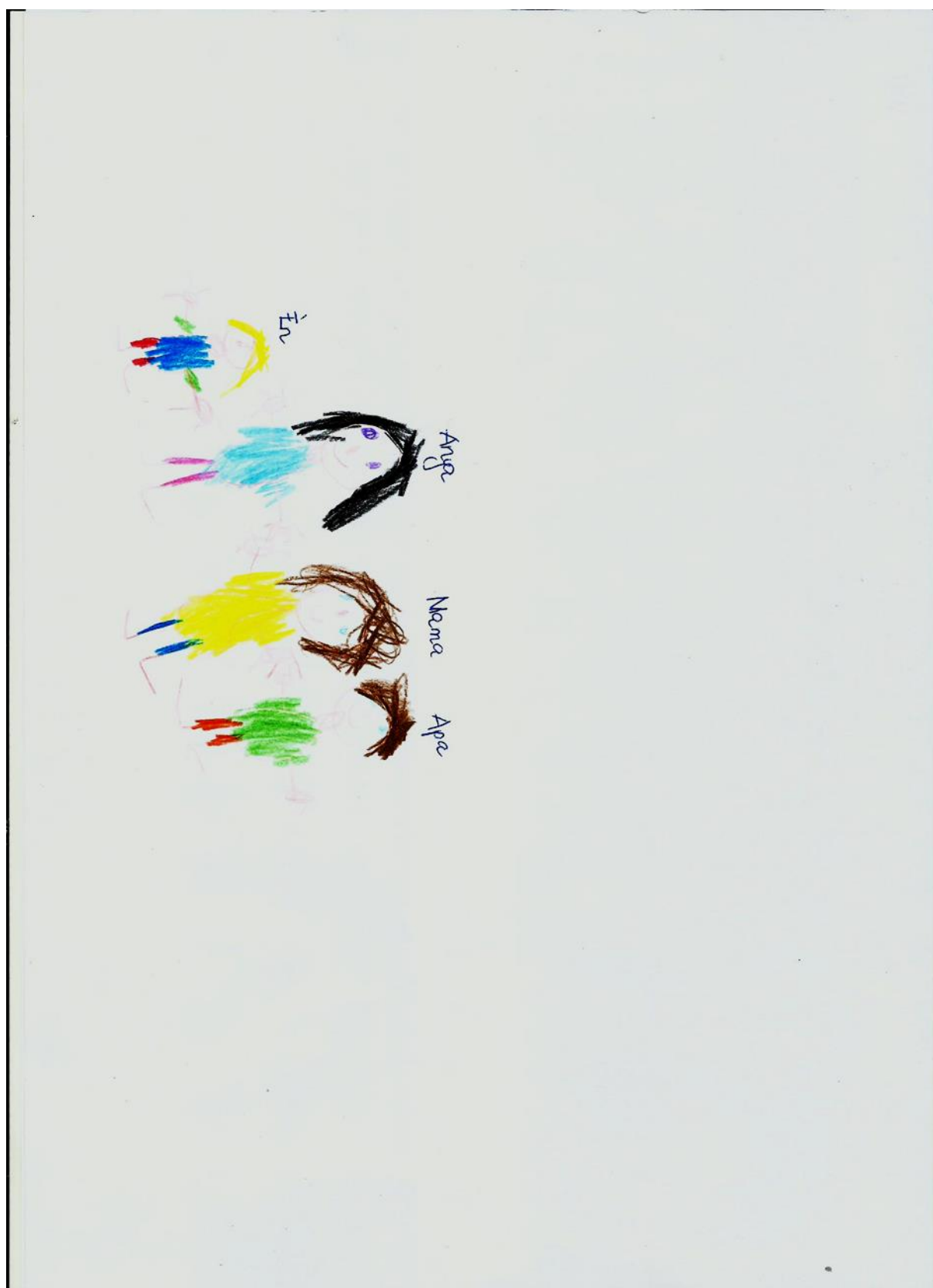
3) számú melléklet: 2.rajz-7 éves kisfiú, aki kétszülős családban él

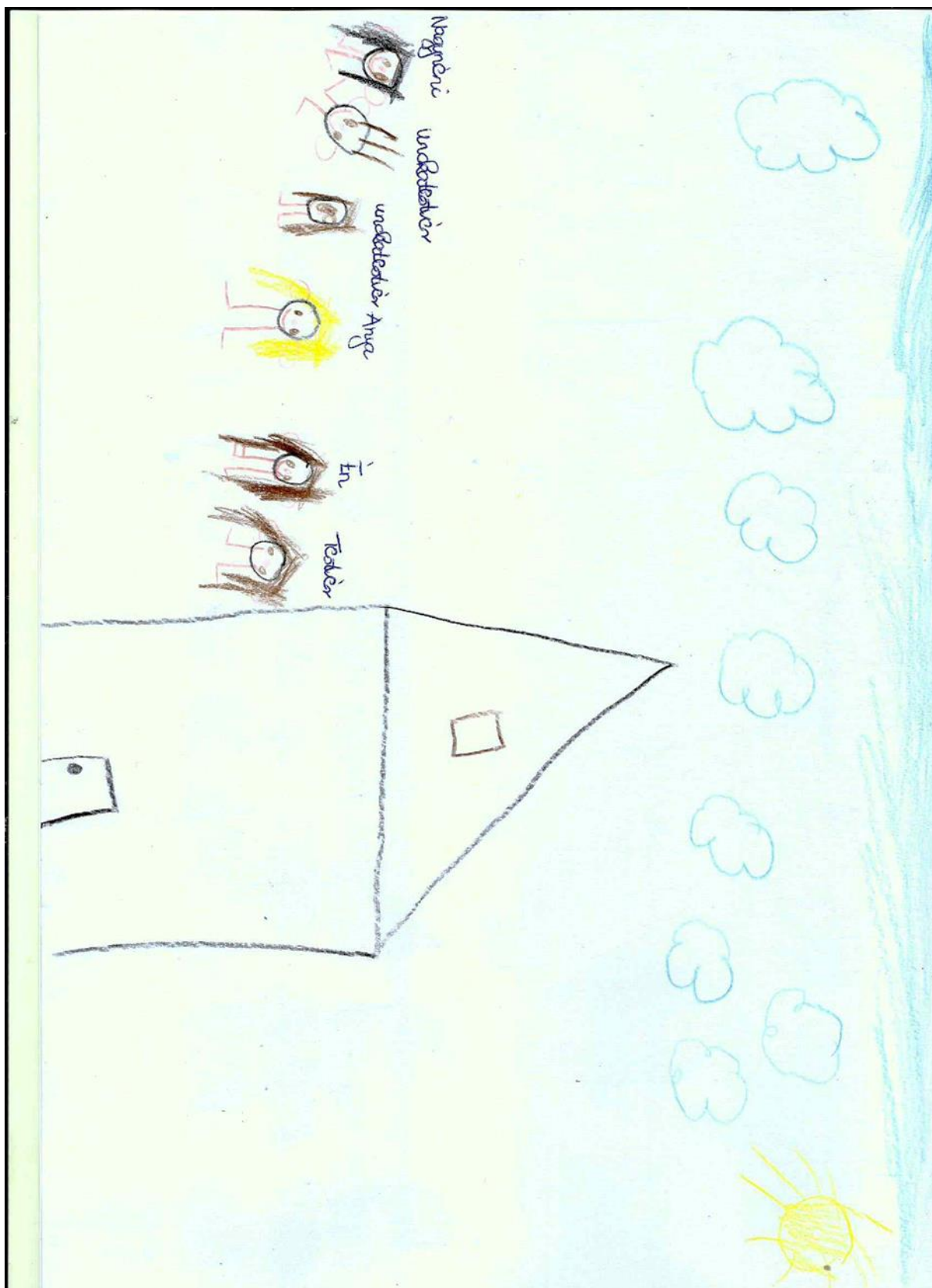
4) számú melléklet: 3.rajz-7 éves kisfiú, aki egyszülős családban él

5) számú melléklet: 4.rajz-6 éves kislány, aki egyszülős családban él

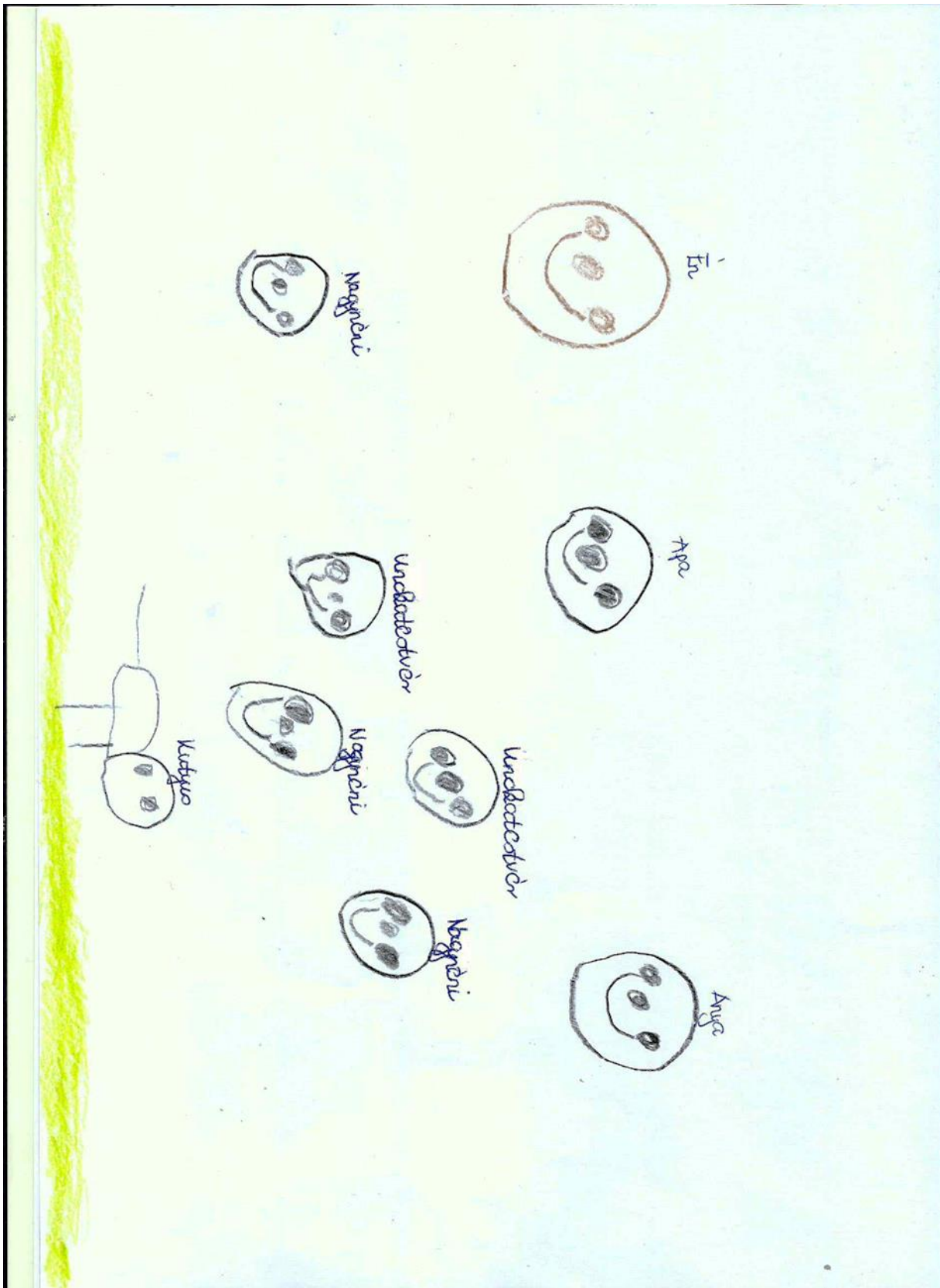

6) számú melléklet: 5.rajz-5 éves kislány, aki egyszülős családban él

7) számú melléklet: 6.rajz-5 éves kisfiú, aki egyszülős családban él

10.1. Nyilatkozat

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Cím: 7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.
Tel.: +36-82/505-800
Honlap: <https://uni-mate.hu>

NYILATKOZAT

Alulírott **TÓTH ROXÁNA**, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, **Kaposvári Campus, Óvodapedagógus** szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023. év április hó 28. nap

Tóth Roxána
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom áttekinttem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023. év április hó 28. nap

Furkó János
Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!

10.2. Tartalmi kivonat

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Cím: 7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.
Tel.: +36-82/505-800
Honlap: <https://uni-mate.hu>

A SZAKDOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

A válás óvodás gyermekre gyakorolt hatásai

Tóth Roxána

Óvodapedagógus BA, levelező

Gyermeknevelési Tanszék, Neveléstudományi Intézet

Belső témavezető: Dr. Fináncz Judit, egyetemi docens, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Neveléstudományi Intézet, Gyermeknevelési Tanszék

Szakedolgozatom témájaként a válás óvodás gyermekekre gyakorolt hatását választottam. Azt gondolom, hogy manapság egyre több gyermek érintett ebben a témában, emiatt is fontosnak tartottam, hogy ezt a témát válasszam, illetve azért is erre esett a választásom, mert az egyetem elvégzése után szeretnék felkészült óvodapedagógus lenni, ehhez ismernem kell a hozzám járó gyermekek szociális háttérét. Célom az volt, hogy elmélyedjek e témában, és végzős óvodapedagógusként jártasságot szerezzek e területről, mind pedagógiai, mind szakirodalmi megközelítéssel.

Szakedolgozatomban a családot, a válást, és az egyszülős családot vizsgáltam meg kicsit alaposabban. A család, mint társadalmi egység az évszázadok alatt folyamatos változásokon ment keresztül, melynek során a család fogalma, típusa, funkciója, szerkezete, rendszere és a családi szerepek is megváltoztak. Továbbá ismeretet szereztem a válásról, ennek a folyamatáról, jogi háttéréről, és a gyermekre gyakorolt hatásáról is. A megváltozott család életével kapcsolatban is bővült az ismeretem. A kutatásom során kvalitatív vizsgálati módszereket alkalmaztam. Egy falusi, egy kisvárosi és egy nagyvárosi óvodapedagógussal készítettem interjúkat, illetve kétszülős és egyszülős családban élő gyermekekkel készítettem családrajzokat. A szakedolgozatom során választ kaptam arra, hogy az egyszülős családban élő gyermekek szocializációja különbözik-e a kétszülős családban nevelkedő gyermekekétől. A különbségek nem feltétlenül a család szerkezetétől függenek, hanem inkább a család sajátosságaitól, de általánosságban nem lehet észrevenni nagy különbségeket az óvodás korú gyermekek szocializációjában és viselkedésében. Az óvoda és az óvodapedagógus nagymértékben tud segíteni a gyermekeknek és szüleinek ebben az élethelyzetben.

A kitűzött céljaimat sikerült megvalósítanom. Sok ismeretet szereztem e témában, és azt gondolom, hogy ezeket az ismereteket és információkat a jövőben az óvodapedagógusi pályámon sikeresen fogom tudni kamatoztatni.